

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Koncentrace, její funkce a důsledky ve
sporném řízení**

Kristýna Nová

Plzeň 2022

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna NOVÁ**
Osobní číslo: **R17M0214P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Koncentrace, její funkce a důsledky ve sporném řízení**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

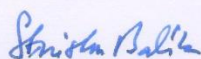
1. Úvod
2. Civilní proces
3. Zásady civilního procesu
4. Zásada koncentrační
5. Projevy a funkce zásady koncentrace řízení podle Občanského soudního řádu
6. Úvahy de lege ferenda ke koncentraci civilního řízení
7. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Miloslava Wipplingerová, Ph.D., LL.A.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2021**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2022**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2021

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci „*Koncentrace, její funkce a důsledky ve sporném řízení*“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila všechny prameny, ze kterých jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen 2022

.....

Kristýna Nová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní doktorce Wiplingerové za její vstřícnost, odborné rady a trpělivost, při vedení mé diplomové práce. Rovněž bych také chtěla poděkovat své rodině a příteli za pomoc a morální a psychickou podporu během sepisu této práce i mého studia.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava české republiky
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád v platném znění
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních v platném znění

Obsah

1) ÚVOD	1
2) CIVILNÍ PROCES.....	4
2.1) Civilní proces-pojem.....	4
2.2) Prameny českého civilního procesu.....	6
2.3) Pojmové znaky civilního procesu	8
2.3.1) procesněprávní vztahy.....	8
2.3.2) procesní subjekty.....	9
2.3.3) procesní úkony	9
2.4) Druhy civilního procesu.....	10
2.4.1) řízení nalézací	10
2.4.2) řízení vykonávací (exekuční).....	12
2.4.3) řízení insolvenční	13
2.4.4) řízení zajišťovací.....	14
2.4.5) řízení předběžná	14
2.4.6) řízení rozhodčí (arbitrážní).....	14
3) ZÁSADY CIVILNÍHO PROCESU.....	16
3.1) Zásady odpovídající právu na spravedlivý proces	17
3.2) Odvětvové zásady civilního procesu.....	20
3.2.1) zásada dispoziční a zásada oficiality.....	20
3.2.2) zásada projednací a zásada vyšetřovací	21
3.2.3) zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy	22
3.2.4) zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální důkazní teorie	23
3.2.5) zásada arbitrárního pořádku a zásada legálního pořádku.....	24
4) ZÁSADA KONCENTRAČNÍ.....	26
4.1) Koncentrace řízení	26
4.1.1) přípravné jednání.....	27
4.1.2) změna žaloby.....	28

4.1.3) poučovací povinnost soudu	29
4.2) Vývoj právní úpravy koncentrace řízení	29
4.2.1) Josefínský soudní řád	29
4.2.2) Civilní řád soudní (zákon č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních).....	31
4.2.3) zásada koncentrace řízení v civilním soudním řízení v období socialismu	32
4.2.4) právní úprava koncentrace řízení od roku 1989	34
5) PROJEVY A FUNKCE ZÁSADY KONCENTRACE ŘÍZENÍ PODLE OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU	37
5.1) Současná právní úprava koncentrace řízení	37
5.1.1) Univerzální zásada koncentrace sporných řízení	37
5.1.2) Koncentrace řízení a přípravné řízení	38
5.1.3) Sporné řízení	39
5.1.4) Povinnosti účastníků řízení při koncentraci řízení	40
5.2) Výjimky z koncentrace řízení	40
5.2.1) Skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost již provedených důkazních prostředků.....	40
5.2.2) Skutečnosti a důkazy, které nastanou po ukončení koncentrace řízení	41
5.2.3) Skutečnosti a důkazy, které účastník bez své viny nemohl včas uvést.....	41
5.2.4) Skutečnosti a důkazy, uvedené účastníky řízení po vyzvání soudem	41
5.3) Nedostatečné nebo nesprávné poučení o koncentraci řízení.....	41
5.4) Změna žaloby a koncentrace řízení.....	44
5.5) Změna a přistoupení účastníků řízení a koncentrace řízení	44
5.6) Koncentrace řízení dle §119a OSŘ.....	45
5.7) Poučovací povinnost soudu dle §119a OSŘ	46
5.8) Koncentrace řízení dle §205a OSŘ.....	48
5.8.1) Nové skutečnosti dle §205a OSŘ.....	49

5.8.2) Uplatnění nových skutečností a důkazů dle §205a	50
6) ÚVAHY DE LEGE FERENDA KE KONCENTRACI CIVILNÍHO ŘÍZENÍ	52
7) ZÁVĚR	55
RESUMÉ.....	56
DIPLOMA THESIS	57
ZDROJE	58
Monografie:	58
Internetové zdroje:.....	59
Periodika:.....	60
Judikatura:	61

1) ÚVOD

Záměrem této diplomové práce je v první řadě podrobná deskripce zásady koncentrace řízení, a to včetně jejího vývoje jako právního institutu, který je uplatňován v civilním procesu a její funkce, kterou v civilním sporu zastává. Dále provedení analýzy jejího uplatnění v rámci sporného řízení, jakožto typu civilního procesu, a to včetně následků. V závěru práce jsou pak uvedeny názory odborné veřejnosti, které byly publikovány ve formě článků v rámci vybraných odborných periodik¹ na téma koncentrace řízení.

Sama práce si neklade za cíl poskytnout kompletní rozbor problematiky koncentrace řízení, ani vytvořit nový pohled na řešenou problematiku. Jedná se o předložení skutečností, které se koncentrace řízení týkají a subjektivní zhodnocení jejich důsledků, a to jak kladných, tak záporných, které přináší v rámci civilního procesu.

Aby byla tato předkládaná práce pro čtenáře lépe uchopitelná a dobře čitelná, je pro větší přehlednost rozdělena do sedmi systematických kapitol, které se dále člení na podkapitoly a oddíly, které postihují jednotlivé body vytyčené v následující části úvodního textu.

První kapitola obsahuje úvod do diplomové práce. Zde je shrnut obsah práce a popis dílčích kapitol.

Druhá kapitola práce je věnována civilnímu procesu. V jejím úvodu je definován samotný pojem civilní proces. Dále jsou krátce zmíněny prameny civilního procesu a vyjmenovány a charakterizovány pojmové znaky civilního procesu. V závěru této kapitoly pak představují a charakterizují jednotlivé druhy civilního procesu, a to včetně informace, zda se v daném řízení může uplatnit koncentrace řízení.

Třetí kapitola se zaměřuje na zásady civilního procesu. V prvních odstavcích se zabývám odlišením pojmu princip a zásada. Následně, podobně jako autoři učebnic, které se týkají civilního procesu i já rozdělují zásady civilního procesu na několik skupin, které jsem se pokusila obecně vystihnout. Zároveň jsem

¹ například se jedná o časopis Bulletin advokacie, časopis Právní rozhledy a webové stránky Právní zpravodaj AMSP ČR

detailněji vymezila ty, které patří mezi odvětvové zásady civilního procesu, mezi které patří i zásada legálního pořádku, která má se zásadou koncentrace řízení velkou souvislost.

Ve čtvrté kapitole se již konkrétně zaměřuji na koncentraci řízení a její místo v civilním procesu. Nejprve jsem charakterizovala samotnou zásadu koncentrace řízení. K tomu jsem využila i metodu komparace pro odlišení zásady koncentrační a zásady jednotnosti řízení. Následně jsem se zaměřila na vývoj této zásady a její současnou právní úpravu dle OSŘ. U vývoje této zásady jsem se zaměřila zejména na poslední dvě velké novelizace OSŘ, které proběhly v prvním desetiletí třetího tisíciletí. Tou první je tzv. velká novela OSŘ, uváděná jako zákon č. 30/2000 Sb. a tou druhou tzv. souhrnná novela OSŘ, známá jako zákon č. 9/2007 Sb. Právě souhrnnou novelou z roku 2007 byla prosazena do OSŘ zásada koncentrace řízení a začala být přednostněji používána na úkor, do té doby primárně využívané zásady jednotnosti řízení neboli principu arbitrárního pořádku. Poté, co jsem shrnula podstatu a význam této zásady, jsem od sebe odlišila dva režimy zásady koncentrace řízení, režim obecný a režim zvláštní. Neopomněla jsem ani krátce zmínit poučovací povinnost soudu v rámci civilního procesu, která se zásadou koncentrace řízení úzce souvisí a jenž má na samotnou koncentraci řízení velký vliv.

V páté kapitole jsem se zaměřila na objasnění toho, kde se zásada koncentrace řízení v civilním procesu objevuje a jaké jsou její projevy. Jaká je její funkce v řízení a jaké v něm vyvolává účinky. Všechny shrnuté poznatky jsou doplněny citacemi z platného a aktualizovaného znění OSŘ. Na závěr této části jsem neopomněla ani zdůraznit výjimky ze zásady koncentrace řízení, které jsou vymezeny v §118b OSŘ a také zvláštnosti, které se týkají účinků koncentrace v případě změny žaloby nebo v případě přistoupení a změny účastníků řízení.

Šestá kapitola diplomové práce je věnována úvahám nad institutem koncentrace řízení. V této části jsem se zaměřila především na názory odborné veřejnosti. Mnoho z autorů článků, ze kterých jsem čerpala zastává postavení soudce, tudíž jejich postřehy a názory na problematiku koncentrace pramení ze setkání se s tímto principem, takzvaně „z první ruky“ v rámci výkonu jejich povolání. Jejich pohled na věc tudíž je jistým způsobem ovlivněn a zkušenosti s užitím zásady koncentrace a s jejími následky se mohou odrážet v jejich názorech, které jsou v člancích zachyceny. Ostatní autoři působí nejčastěji jako přednášející

na katedrách občanského práva na právnických fakultách českých vysokých škol. I oni jsou tedy s problematikou koncentrace řízení dobře seznámeni a troufnu si podotknout, že na rozdíl od soudců mohou být ve svých názorech na zásadu koncentrace nestranní a své názory na věc prezentovat věcně a nezaujatě, částečně díky jejich teoretickému a akademickému pohledu na věc. V závěru této části práce jsem se také pokusila vytvořit seznam kladů a záporů, které zásada koncentrace vyvolává a provedla jsem zhodnocení, zda klady této zásady převažují nad jejími negativy a také to, jak by z mého pohledu mohla být tato problematika do budoucna upravena.

V závěru práce pak shrnuji ještě jednou obsah práce a provádím zhodnocení, na základě informací, které jsem načerpala při psaní této diplomové práce.

2) CIVILNÍ PROCES

2.1) *Civilní proces-pojem*

Definice civilního procesu, respektive procesu samotného je, podobně jako definice jiných právních pojmů, činností nesnadnou a ve svém výsledku nezřídka nejednotnou. Přestože je civilní proces ustálený typ určitého procesu s jasně nastaveným cílem, nahlíží na něj autoři učebnic práva civilního procesu různorodou optikou, a tudíž i jejich definice se od sebe v tom důsledku navzájem odlišují, přestože řeší stále stejnou problematiku.

Ve slovníku cizích slov, jehož autorem je uznávaný profesor bohemistiky Lumír Klimeš definuje proces jako „dění, děj plynule se vyvíjející, po etapách postupující.“² Tomu odpovídá i český překlad latinského slova *processus*,³ od kterého se pojem proces odvozuje a který doslovně překládáme jako postup.

Z hlediska právního pak můžeme na pojem proces nahlížet z několika možných úhlů. Prof. A. Winterová konstatuje, že jako proces se označuje postup některých právních subjektů, vedoucí k dosažení některých právních následků.⁴ K tomu doc. R. Zahradníková uvádí, že v širším slova smyslu představuje proces řadu úkonů, které musí být učiněny za účelem dosažení stanoveného cíle, zatímco v užším slova smyslu označuje proces souhrn právních úkonů, prostřednictvím kterých může být nějaká věc na pořadu práva před obecnými soudy či řešena jinými státními orgány za účelem jejího projednání a rozhodnutí.⁵

Jak už bylo řečeno a jak ostatně i vyznívá z jeho označení, civilní proces je určitým druhem procesu. A ve většině případů jej lze charakterizovat jako proces, kdy musí dojít k vyřešení nějakého soukromoprávního sporu, jenž se týká ohrožování nebo narušování soukromoprávních vztahů před soudem, a to z jednoho prostého důvodu. Ačkoli o tom nový občanský zákoník výslovně nehovoří, právní

² KLIMEŠ, Lumír. 2010. Slovník cizích slov. 8. vyd., V SPN vyd. 3. - rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. ISBN 978-80-7235-446-7.

³ <http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

⁴ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 32

⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 40

a osobnostní postavení účastníků soukromoprávních vztahů je zásadně rovné.⁶ Z tohoto můžeme jasně dovodit, že charakteristickým znakem a jednou z vlastností soukromoprávních vztahů, které mohou a také vznikají mezi soukromoprávními subjekty je rovnost takovýchto subjektů. Subjekty soukromoprávních vztahů jsou osobami v právním smyslu, tj. osoby fyzické a právnické. Jsou vybavené individuální svobodou a v právních vztazích mají rovné postavení. Současně subjekty soukromoprávních vztahů nemohou vzájemně vůči sobě přímo uplatňovat žádné mocenské právní nástroje.⁷ Pokud tedy mezi subjekty soukromoprávního vztahu vznikne spor a subjekty samy se nedokáží „po dobrém“ dohodnout, jak své rozpory ve vztazích urovnat, nejčastějším výsledkem takové situace je to, že se obrátí na soud, aby vzniklou situaci vyřešil za ně. Spory vzniklé v takovýchto soukromoprávních vztazích tak tvoří náplň celého civilního procesu. Tuto myšlenku ostatně to potvrzuje i znění prvních paragrafů OSŘ, kde se říká, že v občanském soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci a provádějí výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně; dbají přitom, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno.⁸

Soud, jakožto strana civilního procesu, která je nadána veřejnou mocí, má své výsostné a speciální postavení, takzvaného nezávislého třetího.⁹ Jakožto nestranný pozorovatel, který je povznesen nad spor, který se před ním řeší, má povinnost na základě jemu předložených tvrzených skutečností a důkazních prostředků objektivně ve věci rozhodnout a ze svého postavení, jakožto nositele veřejné moci, vydat ve věci autoritativní rozhodnutí, které může účastníky zavázat něco konat, strpět, případně se něčeho zdržet za účelem ochrany určitých ohrožených či narušovaných soukromoprávních vztahů.

Pokud tedy bude vše výše uvedené shrnuto do jediné věty, vyplyne jasná definice civilního procesu, tedy, že civilní proces je soubor právních vztahů

⁶ HURDÍK, Jan. Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-718-4., strana 33

⁷ HURDÍK, Jan. Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-718-4., strana 32

⁸ Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní; Rozhodčí řízení; Soudní poplatky; Mediace; Kompetenční spory: redakční uzávěrka. Ostrava: Sagit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.

⁹ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 48

vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným vztahům.¹⁰

Účelem takového procesu je zajištění realizace práva skrze vydání aktu aplikace práva, tedy nějakého rozhodnutí ve věci. Obsah takového závazného aktu určuje občanské právo hmotné. V případech řízení sporných se typicky jedná o rozhodnutí deklaratorní, zatímco v případech řízení nesporných hovoříme, až na výjimky o rozhodnutích konstitutivních. Zatímco pro deklaratorní rozhodnutí je charakteristické, že před procesem vznikl hmotněprávní vztah, z jehož realizace vzešel spor, jehož řešení je deklarováno soudním rozhodnutím, je konstitutivní rozhodnutí v případech výslovně stanovených zákonem právní skutečností, tzn., že hmotné právo s ním spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu.¹¹

2.2) *Prameny českého civilního procesu*

Jako základní prameny českého civilního procesu se označují dva obsáhlé zákony. Tím prvním je zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád (OSŘ) a tím druhým zákon č. 292/2013 Sb. Zákon o zvláštních řízeních soudních (ZŘS).

Občanský soudní řád vymezuje svou funkci hned v §1, když stanovuje, že Občanský soudní řád upravuje postup soudu a účastníků v občanském soudním řízení tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů účastníků.¹² Samotný občanský soudní řád je zákonem velice starým, který byl během své účinnosti již mnohokrát novelizován a také opětovně přezkoumáván Ústavním soudem ČR, který se zabýval tím, zda je zákon ústavně konformní a opětovně musel být tento zákon aktualizován, neboť byl zjištěn opak¹³. I z tohoto důvodu, a především pod vlivem změn, kterými prošla justice od doby socialismu a uvědomění si potřeby nové právní úpravy práva civilního procesu, který byl odpovídal požadavkům právního státu ve 21. století, byl pod vedením doc. JUDr. Petra Lavického, Ph.D. ustaven tým odborníků, který dostal za úkol připravit návrh věcného záměru, který se měl stát prvním krokem pro vznik nového občanského

¹⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 34

¹¹ ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 50

¹² Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní; Rozhodčí řízení; Soudní poplatky; Mediace; Kompetenční spory: redakční uzávěrka. Ostrava: Sedit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.

¹³ ZAHRAVNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 31

soudního řádu. V minulém roce byl již touto skupinou vyhotoven dokonce upravený návrh věcného záměru civilního řádu soudního a na dosavadní úsilí minulého expertního týmu navázala nová pracovní skupina, do jejíhož čela byl jmenován místopředseda Nejvyššího soudu JUDr. Petr Šuk.¹⁴

Druhým významným zákonem je Zákon o zvláštních řízeních soudních, č. 292/2013 Sb. Tento zákon je obecně považován za reakci zákonodárce na úplnou a souhrnnou rekodifikaci dvou velkých oblastí soukromého práva, konkrétně občanského a obchodního, kterou zakončilo vydání zákona č. 89/2012 Sb., Nového občanského zákoníku (NOZ) a zákona č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích (ZOK). Podle tohoto zákona projednávají a rozhodují soudy právní věci stanovené v tomto zákoně (§1 ZŘS).¹⁵ §2 tohoto zákona následně podává taxativní výčet jednadvaceti typů řízení, která jsou upravena tímto zákonem. Jako příklad uvedu řízení o pozůstalosti, řízení ve věcech manželských a partnerských, řízení ve věcech nezvěstnosti a smrti, řízení ve věcech kapitálového trhu a další.

Vztah mezi OSŘ a ZŘS se zakládá na principu subsidiarity. Na ty otázky, které nejsou v zákoně o zvláštních řízeních soudních vůbec upraveny se použije platná právní úprava občanského soudního řádu (§1, odstavec 2 ZŘS). Dále pak §1, odstavec 3 ZŘS stanovuje, že nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu¹⁶.

Kromě těchto dvou výše uvedených „obecných zákonů“ ovšem existuje i řada dalších, které však obsahově nepokrývají tak velkou oblast jako OSŘ nebo ZŘS, ale zaměřují se a uceleně upravují pouze určité druhy řízení. Takovým zákonným předpisem je kupříkladu zákon o úpadku a způsobu jeho řešení (zák. č. 186/2006 Sb., „Insolvenční zákon“), zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (zák. č. 120/2001 Sb., „Exekuční řád“) nebo například zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (zák. č. 304/2013 Sb., „ZVR“)

Vyjma ryze vnitrostátních pramenů civilního procesu ovšem do pramenů českého civilního práva procesního patří v souvislosti s přistoupením České republiky do Evropské unie také unijní právní normy, které upravují civilní proces.

¹⁴ <https://www.kurzy.cz/zpravy/602672-prace-na-novem-civilnim-radu-soudnim-se-posouvaji-do-dalsi-faze/>

¹⁵ Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní; Rozhodčí řízení; Soudní poplatky; Mediace; Kompetenční spory: redakční uzávěrka. Ostrava: Sagit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.,

¹⁶ Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní; Rozhodčí řízení; Soudní poplatky; Mediace; Kompetenční spory: redakční uzávěrka. Ostrava: Sagit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.

Jedná se především o nařízení Evropského parlamentu a Rady Evropské unie, která upravují civilní řízení s přeshraničním prvkem a také nařízení Rady Evropské unie, která upravují spolupráci členských států Evropské unie ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních sporů, které se týkají problematiky dokazování skutkových tvrzení a obstarávání důkazních prostředků, či doručování soudních a mimosoudních písemností.

2.3) Pojmové znaky civilního procesu

Pokud definujeme civilní proces jako soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů při poskytování ochrany soukromoprávním vztahům, můžeme si vymezit tři základní pojmové prvky, které každý civilní proces obsahuje. Jsou jimi procesní vztahy, procesní subjekty a procesní úkony.

2.3.1) procesněprávní vztahy

Jedná se o takové vztahy, které jsou upravené procesním právem a které vznikají v důsledku postupu soudu a dalších procesních subjektů.¹⁷ Tyto vztahy, ze kterých se celé civilní soudní řízení skládá, jsou závazné pro subjekty, mezi kterými dané procesněprávní vztahy vznikly a ze strany soudu jsou vynutitelné.

V rámci soudního řízení je vhodné od sebe navzájem odlišit dva procesní vztahy. Těmi prvními jsou jednotlivé dílčí vztahy, které v průběhu procesu vznikají. Mohou vznikat mezi jednotlivými účastníky navzájem nebo pouze mezi jedním účastníkem a soudem. Tyto, ve většině případů dvoustranné vztahy vznikají mezi účastníky řízení v průběhu řízení se v závislosti na okolnostech mohou různě vyvíjet, měnit nebo případně i zanikat.

Tím druhým procesním vztahem je civilní proces jako komplexní právní institut. Civilní soudní proces sám je souborem jednotlivých dílčích procesních vztahů a bývá označován jako komplexní a úplný procesní vztah. Stejně jako jednotlivé dílčí procesní vztahy i on vzniká v rámci procesu, hned v jeho úvodu a sice zahájením řízení, avšak na rozdíl od některých dílčích procesních vztahů, které mohou pokračovat i po skončení civilního procesu a vyvolávat důsledky, tento komplexní vztah končí se skončením soudního procesu samotného.

¹⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 48

Pokud se jedná o civilní řízení sporné, je tento vztah vždy vztahem trojstranným. Za strany sporu jsou označováni žalobce, žalovaný a soud, jakožto subjekt nestranný a nadaný mocenskou autoritou s pravomocí rozhodovat. Pokud se jedná o řízení nesporné, pak se často jedná o vztah mnohostranný. Strany takového řízení definuje §6 ZŘS jako navrhovatele a toho, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Účastníkem je také navrhovatel a ten, kterého zákon za účastníka označuje.¹⁸

Kromě výše uvedených procesněprávních vztahů existují v rámci procesu také vztahy hmotněprávní. Ty na rozdíl od vztahů procesněprávních vznikají a realizují se na základě dobrovolnosti. V rámci procesu jsou předmětem poznání a mohou tvořit bázi, na které některé procesněprávní vztahy v řízení vznikají.

2.3.2) procesní subjekty

Za procesní subjekty považujeme ty subjekty, které svou činností mohou ovlivňovat průběh řízení. Jsou jimi především soud a účastníci řízení. Pouze procesní subjekty pak mohou vstupovat do procesních vztahů a dotvářet je.¹⁹ Ne každá osoba, která se řízení účastní a která v rámci řízení vystupuje, je procesním subjektem. Takovými „ne subjekty“ jsou například zástupci účastníků, svědci, znalci, tlumočníci a další osoby zúčastněné na řízení.

2.3.3) procesní úkony

Jedná se o takové úkony, ze kterých je složena činnost procesních subjektů v rámci řízení. Počet takových procesních úkonů, které jsou uskutečňovány v rámci řízení se liší v závislosti na konkrétním řízení a na jeho průběhu. Obecně lze konstatovat, že čím „jednodušší“ řízení je, respektive čím méně závažný spor je před soudem řešen, tím méně procesních úkonů je v řízení učiněno. Jako typické procesní úkony soudu v rámci řízení můžeme označit vydání rozhodnutí, a to nejen rozhodnutí ve věci samé, ale také další rozhodnutí, kterými soud upravuje průběh dosavadního řízení, které bylo ve věci vedeno. Na druhé straně se, jako charakteristické procesní úkony účastníků řízení, označují podání. Ať už se jedná o podání žaloby, kterou se zahajuje řízení, podání odvolání jakožto řádného

¹⁸ Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní; Rozhodčí řízení; Soudní poplatky; Mediace; Kompetenční spory: redakční uzávěrka. Ostrava: Sedit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.,

¹⁹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 35

opravného prostředku nebo dovolání či podání návrhu na obnovu řízení, které jsou označovány jako mimořádné opravné prostředky.

2.4) Druhy civilního procesu

Diferenciace civilního procesu je výsledkem postupného vývoje. Základem, z něhož se vyvíjel, bylo sporné řízení. To svou povahou bezprostředně navazuje na původní jednotný civilní proces, který měl povahu sporu o právo. Postupem vývoje pak začalo být civilního procesu využíváno i k plnění dalších funkcí a cílů státu.²⁰ V průběhu historie se původně jednotný soudní proces rozčlenil na své základní druhy, a to na soudnictví civilní, soudnictví trestní, soudnictví správní a soudnictví ústavní.²¹ S ohledem na to, že je diplomová práce tematicky orientovaná na oblast civilního soudnictví, se v rámci rozdělení procesu na jeho jednotlivé druhy zaměřím pouze na oblast civilního soudnictví a procesy z oblasti trestního, správního a ústavního soudnictví ve své práci nebudu rozebírat. V rámci českého civilního procesu rozeznáváme několik druhů řízení. Konkrétně se jedná o řízení nalézací, vykonávací, dále pak řízení zajišťovací, exekuční, insolvenční a rozhodčí. Existují principy a instituty, které platí pro civilní proces jako celek, pro všechny jeho druhy. Vedle toho však každý druh civilního procesu má svá zvláštní specifika.²²

2.4.1) řízení nalézací

Toto řízení někdy bývá také označováno jako nejdůležitější nebo základní typ civilního procesu. V rámci nalézacího soudního řízení soud zjišťuje a rozhoduje, „co je po právu“. Podstatou nalézacího řízení je tedy zjistit skutkový stav věci a prostřednictvím aplikace právní normy na něj závazně rozhodnout o právech a povinnostech stran.²³ Nalézací řízení se skládá ze dvou fází. V té první soud zjišťuje skutkový stav sporu. Toto může činit na základě jemu předložených důkazů a tvrzení od procesních stran nebo může ve věci provádět vlastní dokazování. Druhá část pak spočívá v tom, že soud ztotožní zjištěný skutkový stav s konkrétní právní normou civilního práva hmotného. Nalézací řízení končí tím, že soud ve věci vydá autoritativní rozhodnutí, kterým rozhodne o uplatněném nároku.

²⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 38

²¹ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 38

²² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8.

²³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 4

Nalézací řízení se dále dělí na řízení sporná a řízení nesporná. Zatímco řízení sporné povahy jsou upraveny v OSŘ (zákon č. 99/1963 Sb.), řízení nesporná spadají do ZŘS (zákon č.292/2013 Sb.). K tomuto rozdělení však došlo až v roce 2013, kdy došlo k vydání zákona o zvláštních řízeních soudních. Do té doby byly veškeré civilní procesy upraveny v OSŘ.

Podstatou sporného řízení je, jak už název napovídá, vyřešení určitého sporu, který mezi sebou mají strany řízení. Strany řízení mají jisté hmotněprávní zájmy (např. vlastnické nebo obchodní povahy), mezi kterými vznikla kolize a úkolem soudu je tuto kolizi napravit, ve věci rozhodnout a spor mezi stranami vyřešit. Sporné řízení je možné zahájit pouze na návrh, a to podáním žaloby ze strany navrhovatele, tedy toho, kdo celé řízení iniciuje a kdo chce mít svá práva najisto postavená. V převážné většině případů je ve sporném řízení vydáváno rozhodnutí s tzv. deklaratorními účinky, tedy rozhodnutí, jimiž je právo nebo právní poměr soudem „potvrzován“.²⁴ Sporné řízení ale nemusí vždy skončit rozhodnutím soudu. Strany sporu se mohou kdykoli během řízení samy dobrovolně dohodnout na ukončení sporu prostřednictvím uzavření smíru. Pokud takový návrh na smír splňuje zákonem stanovené požadavky, soud jej může schválit. Návrh tím získává účinky pravomocného rozsudku.

V případě nesporných řízení soud namísto toho, aby řešil rozpor mezi stranami, působí preventivně tak, že autoritativně z pozice moci, konstatuje právní poměry a právní vztahy, které již existují. Tím, že je konstatuje, předchází do budoucna případnému soudnímu procesu, který by se daných vztahů nebo poměrů mohl týkat. Nesporná řízení mohou být zahájena na návrh nebo i bez něj, a to z úřední povinnosti. Řízení z úřední povinnosti se zahajují v těch případech, kdy sám stát má zájem na tom, aby byly poměry jasně určeny a aby nemohlo dojít k případným sporům. Mezi sporným a nesporným řízením existuje řada rozdílů, díky kterým je lze od sebe navzájem oddělit. Jedním z nich je i otázka koncentrace řízení. V nesporném řízení nikdy nenastává okamžik koncentrace. Účastníci mohou důkazní prostředky a skutková tvrzení uvádět kdykoli během řízení. Rozhodnutí vydávaná v nesporných řízeních mají zpravidla konstitutivní povahu. Taková rozhodnutí pak mohou zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy.

²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 4

2.4.2) řízení vykonávací (exekuční)

Na nalézací řízení může v případech, kdy nebyla dobrovolně splněna rozhodnutím soudu stanovená povinnost k plnění, navazovat řízení vykonávací, či exekuční.²⁵ Pokud v rámci nalézacího řízení byla procesním stranám soudem fakticky stanovena nějaká povinnost a tyto strany ji dobrovolně nesplnily, má stát právo si splnění těchto povinností mocensky vynutit. Úkolem vykonávacího řízení je tak vynutit právo přiznané vykonatelným rozhodnutím soudu, případně jiným exekučním titulem.²⁶ Samotné uskutečnění tohoto typu řízení je podmíněno aktivitou toho, kdo se splnění dříve uložené a dobrovolně neplněné povinnosti domáhá. K vykonávacímu řízení však není možné přistoupit ihned po skončení a vydání rozhodnutí v nalézacím řízení. Podmínkou exekuce je předložení dokumentu, jenž naplňuje zákonem stanovené požadavky a z něhož vyplývající povinnosti, jejichž splnění má být vynuceno. Tento dokument se označuje jako exekuční titul.²⁷ Exekučním titulem je listina, na jejímž základě může být vedena exekuce. Tato listina ukládá osobě povinné, aby splnila určitou povinnost, která jí byla uložena soudem a kterou dříve dobrovolně nesplnila. Většinou se jedná uhrazení určité peněžité částky věřiteli, ale může se jednat například i o vydání dítěte druhému rodiči. Důležité je, že bez exekučního titulu není možné exekuci vést.

Vykonávací, či laickou veřejností častěji užívaný pojem exekuční řízení, je typicky spojeno s prvkem donucení. Subjekty, které jsou zákonem zmocněny k tomu vynutit si splnění povinností, jsou dvojího druhu. V prvním případě může být odpovídající povinnost vynucována v rámci soudního řízení a subjekt, který si splnění povinnosti vynucuje je přímo soud nebo jeho zaměstnanci. Právní úprava tohoto typu vynucení je upravena v šesté části OSŘ (§251 a následující). Takové řízení se v terminologii označuje jako řízení vykonávací. Právní úprava druhého typu řízení o vynucení nesplněné povinnosti, je upravena v zákoně č. 120/2001 Sb., pro který se používá zkrácený název exekuční řád. V tomto případě je vynucením splnění povinnosti pověřován exekutor. Exekutorem je fyzická osoba, kterou stát

²⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 52

²⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 53

²⁷ HAMULEÁKOVÁ, Klára, Jana KŘIVÁČKOVÁ a Renáta ŠÍNOVÁ. Civilní proces: casebook. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-248-3., strana 7

pověřil výkonem exekutorského úřadu a která je zapsaná v seznamu exekutorů a vedená u exekutorské komory. Exekutora pověřuje vedením exekuce soud. Nejen tedy z názvu zákonné úpravy, ale i z označení úřední osoby, která řízení vede, se řízení vedené exekutorem označuje jako řízení exekuční.

V tomto řízení nedochází přímo k uplatňování zásady koncentrace řízení, avšak řízení samotné je uskutečňováno pod vlivem principu legálního pořádku. Na základě tohoto principu je exekuční řízení rozčleněno do několika fází, v každé fázi pak musejí být učiněny přesně ty stanovené úkony, které zákon pro určitý úsek a časovou situaci v řízení předvídá.

2.4.3) řízení insolvenční

Jedná se o zvláštní druh civilního procesu, který se zabývá právní úpravou řešení úpadku. Jako úpadek nebo insolvence, se označuje situace, kdy určitý subjekt není schopen plnit své závazky. Rozlišujeme dvě základní formy úpadku, těmi jsou platební neschopnost a předlužení. Zvláštnost insolvenčního řízení spočívá v tom, že může být zahájeno či probíhat kdykoliv v průběhu nalézacího a vykonávacího řízení, a to i před jejich zahájením či po jejich skončení.²⁸

Právní úprava insolvenčního řízení je obsažena v Insolvenčním zákoně (č. 186/2006 Sb.). Tento zákon měl velice dlouhou, téměř dvouletou legisvakantní lhůtu. Domnívám se, že důvodem tak dlouhé doby mezi platností a účinností zákona bylo především to, že insolvenční řízení, které je v tomto zákoně obsažené nahradilo dva dříve existující a samostatné druhy civilního procesu. Řízení konkursní a řízení vyrovnávací. Dalo by se říci, že v insolvenčním řízení, kdy se nejprve rozhoduje o samotné existenci úpadku a následně se stanovuje a realizuje způsob řešení takového úpadku, se spojila tato dvě dříve existující řízení. Insolvenční řízení neupravuje pouze úpadek, ale i případný hrozící úpadek a způsoby jeho řešení, kterými může být konkurs, reorganizace. Cílem insolvenčního řízení je dosáhnout majetkového uspořádání mezi větším počtem subjektů a alespoň částečné uspokojení těch závazků, které vůči nim osoba v insolvenci měla.

²⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 53

Insolvenční řízení se, podobně jako řízení exekuční řídí dle zásady legálního pořádku. Samotné řízení je rozfázováno a ke každé jeho fázi se váží určité kroky, které mohou být vykonány pouze v ní.

2.4.4) řízení zajišťovací

Zajišťovací řízení poskytuje právům a právem chráněným zájmům dočasnou ochranu. Jeho prostřednictvím se toliko zabezpečuje určité právo nebo jeho budoucí uplatnění nebo se právní poměry subjektů řeší předběžně do doby, než bude možné ochranu realizovat nalézacím nebo exekučním řízením.²⁹ Právní úprava takového typu řízení je obsažena v části druhé OSŘ (§67 a následující). Zajišťovací řízení není jeden komplexní proces, ale obsahuje několik právních institutů, jenž mají společný cíl, kterým je poskytnutí dočasné ochrany právem chráněným zájmům. Typickým příkladem výstupu zajišťovacího řízení je vydání předběžného opatření.

2.4.5) řízení předběžná

Předběžné řízení, na rozdíl od řízení zajišťovacího, tvoří ucelený proces. V současném znění Občanského soudního řádu je jako předběžné řízení upraveno pouze řízení smírčí. Jedná se o tzv. praetorský smír, ke kterému má dojít předem, než je podána ve věci žaloba. Jeho prostřednictvím nedochází k dočasnému zajištění práv, ale již k faktickému poskytnutí ochrany usnesením, které má účinky pravomocného a vykonatelného rozhodnutí.³⁰

2.4.6) řízení rozhodčí (arbitrážní)

Jako řízení rozhodčí se označuje řízení, které je uskutečňováno před rozhodci a ve kterém se postupuje dle rozhodčího řádu (zák. č. 216/1994 Sb.). Takovýto typ řízení má mnoho specifik. Prvním je to, že ve věci nerozhoduje soud, ale jeden nebo více rozhodců. Jak uvádí §4 tohoto zákona, rozhodcem může být občan České republiky, který je zletilý, bezúhonný a plně svéprávný, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.³¹ Dalším specifickým je to, že obě strany musejí souhlasit s tím, že ve věci bude rozhodovat rozhodce namísto soudu a tento souhlas o vyloučení pravomoci soudu uzavřou písemně jako tzv. rozhodčí smlouvu.

²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 7

³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 7-8

³¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-216?msclikid=20a9f451ad1111ecbc52d2f2624f4f14>

Rozhodčí smlouva se však nemůže týkat všech sporů, k jejichž projednání by jinak byla dána pravomoc soudu, ale pouze majetkových sporů, ve kterých lze schválit o předmětu řízení smír, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů.³² Rozhodčí smlouva ale může být uzavřena v případě tech sporů, ve kterých by podle zvláštního zákona namísto soudu rozhodoval jiný státní orgán. Rozhodčí řízení je považováno za součást civilního procesu z toho důvodu, že má procesní povahu a také proto, že mu stát sám propůjčuje svou autoritu tím, že nálezy, které v rozhodčím řízení vzniknou vykonává a v určitých případech si vyhrazuje možnost jejich přezkoumání.³³ Tímto se řízení rozhodčí podstatně liší od tzv. činnosti mediační. Cílem mediační činnosti je zprostředkování určité mírové dohody mezi stranami tak, aby k řízení před soudem vůbec nedošlo. Rozhodčí řízení na druhou stranu je pouze jiným druhem procesního řízení v tom smyslu, že se neodehrává před soudem, ale před rozhodcem.

³² ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 54

³³ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 43

3) ZÁSADY CIVILNÍHO PROCESU

Jako každé právní odvětví je i civilní právo procesní ovládáno určitými právními principy a zásadami, které tvoří jeho nejpevnější základy, představují určitý systém hodnot, na kterých dané právní odvětví stojí. Zároveň se od nich nutně musí odvíjet každá další tvorba nových právních norem v daném právním odvětví. V neposlední řadě právní principy a zásady také výrazně napomáhají při interpretaci aplikovaných právních norem.

Přestože bývají občas pojmy právní zásada a právní princip užívány jako synonyma, lze mezi nimi najít určité rozdíly v terminologii. Dle mého názoru je pojem právní princip z dvou výše uvedených pojmů tím obecnějším. Jedná se o určitá pravidla a ideje, které lze aplikovat univerzálně a týkají se celého právního řádu. Na druhou stranu právní zásady se již váží k určitému právnímu odvětví či k určitému typu soudního procesu (občanského práva, trestního práva atd.) a podle toho jsou také definovány. Jejich použití se váže přímo ke konkrétnímu právnímu odvětví, či k určitému typu soudního procesu, tudíž jejich užití v jiném právním odvětví než v tom, pro které byly určeny, může vést k tomu, že nebude dostatečně využít jejich potenciál pro situace, ke kterým byly určeny. Doc. Zahradníková k tomu uvádí: „právní principy jsou takové, které se dotýkají celého právního řádu a organizace soudnictví obecně. Ty jsou potom doplňovány procesními zásadami, na kterých je soudní řízení postaveno, a posledním článkem v soustavě principů a zásad jsou tzv. odvětvové zásady, které charakterizují konkrétní soudní řízení.“³⁴ V dalším textu již tedy budu užívat pouze pojem zásada.

Zásady, které se týkají civilního procesu, se dají rozdělit na dvě velké skupiny. První z nich obsahuje ty zásady, které se vztahují k organizaci soudnictví a odpovídají právu na spravedlivý proces. Bývají také označovány jako ústavní principy soudnictví. Uplatňují se v justici civilní i trestní, jsou považovány za nezadatelné a nemají v demokratickém právním státu přípustnou alternativu.³⁵ V českém právním řádu jsou zakotveny především v Ústavě ČR, ve člancích 81 a 82 a v LZPS, zejména v člancích 36, 37 a 38. Několik dalších je jich pak zmíněno

³⁴ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Pojmové znaky civilního procesu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-538-8., strana 55

³⁵ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 62

i v zákoně o soudech a soudcích (č. 6/2002 Sb.), a to konkrétně v paragrafu 4, 5 a 6.

V dalším textu se pokusím o rozbor zásad, které odpovídají právu na spravedlivý proces a zásad, které se týkají rozdělení práv a povinností mezi jednotlivé subjekty civilního procesu a které bývají většinou autorů označovány jako odvětvové zásady civilního procesu. V závěru se pak již konkrétně věnuji zásadě koncentrace řízení a jejímu opaku, zásadě jednotnosti řízení.

3.1) Zásady odpovídající právu na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces, v angličtině *fair hearing* nebo *fair trial* je jedno ze základních a nejdůležitějších lidských práv. Aby byla jeho důležitost náležitě vyjádřena, bylo toto právo zakotveno a vylíčeno v článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dokumentu, který je jednou z nejdůležitějších lidskoprávních úmluv. Účelem úmluvy samotné je, jak už ostatně deklaruje její název, ochrana lidských práv a svobod. Účelem článku 6 je vylíčit práva osob, které stanou před soudem, a to ve vztahu k soudu samému. Některé z výčtu zásad, které se v článku úmluvy objevují, je možné nalézt i v zákonech České republiky.

Například první odstavec Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod obsahuje sdělení, že každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, který je zřizován na základě zákona. V rámci soudního řízení, které je před ním vedeno, se pak rozhoduje o občanských právech a povinnostech, typicky v případech civilního řízení, či o oprávněnosti případného trestního řízení, které je vedeno vůči obviněné osobě. Shodné ustanovení o nezávislosti soudců a o projednání věci před nestranným soudem je vyjádřeno v článku 81 a 82 Ústavy ČR, v článku 36 LZPS a také v §36 zákona o soudech a soudcích. Taková nezávislost je zajišťována několika faktory. Především tím, že soudce je do své funkce jmenován prezidentem, a také tím, že je ve svém rozhodování vázán pouze zákony a mezinárodními smlouvami, které byly ratifikované v souladu s článkem 10a Ústavy. Podstatou spravedlivého procesu je tedy jeho projednání před nezávislým soudem, a to nestranným soudcem. Další zásada, která se týká přímo osoby soudce, je zásada zákonného soudce (a zákonného soudu). Tato zásada má různé aspekty, které spojuje to, že zřízení soudu jako instituce, jeho složení pro určitou kauzu i

pravidla jeho výběru nesmí být libovolné nebo nahodilé, ale musí být, v zájmu objektivit, stanoveny zákonem, musí mít zákonná pravidla.³⁶ Tuto zásadu lze najít v článku 38, odstavec 1 Ústavy ČR. Právo, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci a že příslušnost soudu i soudce stanoví zákon, znamená, že pouze na základě zákona, jakožto obecného právního předpisu má být stanoveno, kterým soudům a v rámci soudů, dle jejich příslušnosti k určitému právnímu úseku či kolegiu, kterým soudcům náleží rozhodovat které věci, či které případy. Při dodržení tohoto principu tedy za žádných okolností nemůže dojít k tomu, že řešení daného sporu bude přidělováno určitému soudci na základě svévole. Kromě zcela patrné zásady rovnosti ustanovení také sleduje ten cíl, aby se zabránilo účelové manipulaci s určitými kauzami. Tedy aby nedocházelo k situacím, kdy by určité věci byly přidělovány „vhodným“ soudcům. Pravidla příslušnosti soudů jsou v civilních i trestních věcech stanovena příslušnými soudními řády.³⁷ Přidělování jednotlivých věcí jednotlivým soudům se odehrává na základě rozvrhu práce, který se tvoří vždy pro určité časové období a jeho vyhotovením je pověřen předseda soudu, který jej musí vždy projednat s příslušnou soudcovskou radou. Každý takový rozvrh práce je pak veřejně přístupný na internetových stránkách příslušného soudu.

Zásadou, která sleduje stejný cíl jako koncentrace řízení, a sice zkrátit dobu, po kterou se řízení vede, je zcela jistě zásada rychlosti a hospodárnosti. Tato zásada by měla být jedním z hlavních a nejdůležitějších pravidel při vedení soudního procesu. Skrze ni dochází k vyjádření ideje, že by řízení mělo probíhat co nejrychleji, tedy v co nejkratším časovém rozpětí. V okamžiku, kdy se osoba obrátí na soud a domáhá se ochrany svých ohrožených, či přímo porušovaných práv a soudní řízení se vede nepřiměřeně dlouhou dobu, může dojít k situaci, že ochrana, která pro tato práva bude soudem poskytnuta již nebude adekvátní ani dostatečně účinná, neboť došlo ke změně situace, kvůli které se řízení samotné v první řadě vůbec vedlo. Pro využití účelu zásady koncentrace je velice důležitá důsledná spolupráce mezi soudy a účastníky příslušného sporu a schopnost rychle reagovat. Je totiž nejen v zájmu účastníků, ale i v zájmu soudu samotného, aby řízení proběhlo co nejrychleji a co nejsnáze. Účastníci pochopitelně chtějí, aby jejich

³⁶ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 67

³⁷ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 67

ohroženým či poškozovaným právům byla poskytnuta ochrana co nejdříve, zatímco soud se snaží vypořádat se řízením, proto aby měl prostor zabývat se dalšími spory. Čím více budou soudy a strany sporu spolupracovat, tím snadnější bude komunikace mezi nimi a tím rychleji bude spor vyřešen. Úzká spolupráce mezi soudem a subjekty může dozajista také minimalizovat, ne-li přímo anulovat případné průtahy v rámci řízení. Průtahy v řízení mohou nejčastěji způsobovat sami účastníci řízení, a to například tím, že neustále předkládají soudu nové důkazní prostředky, kterými se musí soud zabývat a podrobovat je přezkumu. Je však nutné zmínit, že nejen strany řízení, ale i sám soud, či spíše jeho úředníci mohou mít za vinu jisté průtahy v rámci řízení. Ačkoli ne doslovně, toto je zmíněno v §164 a následujících zákona o soudech a soudcích (č. 6/2002 Sb.), kde se řeší podání stížnosti fyzickými nebo právníckými osobami na průtahy v řízení ze strany soudu, či na nevhodné chování soudních osob. Průtahy v řízení tedy mohou vyvolávat všechny strany sporu, nejen účastníci řízení.

Evropský soud pro lidská práva formuloval zásady pro určování přiměřenosti délky daného řízení. Přiměřenost doby řízení musí být zkoumána ve světle konkrétních okolností případu, zejména s přihlédnutím ke složitosti věci, chování účastníků i chování příslušných orgánů, přičemž je třeba vzít v úvahu i to, co je pro účastníky řízení v sázce.³⁸ Čím závažnější porušení nebo ohrožení práv se řeší, tím přísněji jsou posuzovány případné průtahy v řízení. V souhrnu by se tedy dalo říci, že každé řízení by se mělo vést přiměřeně dlouhou dobu. Dost dlouhou na to, aby se soud patřičně seznámil s předloženými důkazy a navrhovanými skutečnostmi a aby mohl správně kvalifikovat a zvážit závažnost situace, ale zároveň v co nejkratším čase, aby nemohlo dojít k situaci, kdy nebude poškozovaným nebo ohroženým právům poskytnuta účinná ochrana, jak jsem zmínila výše v textu.

Kromě těchto výše uvedených a rozvedených zásad patří mezi zásady práva na spravedlivý proces zásada předvídatelnosti, zásada rovnosti v právu na právní pomoc, zásada ústnosti a zásada přiměstí.

³⁸ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Pojmové znaky civilního procesu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-538-8., strana 67

3.2) Odvětvové zásady civilního procesu

Odvětvové zásady civilního procesu, také označované jako vlastní zásady civilního procesu nebo jako zásady, které se týkají rozdělení práv a povinností mezi jednotlivé subjekty civilního procesu, jsou na rozdíl od zásad vztahujících se k právu na spravedlivý proces spíše technické, či procedurální povahy. Je to ta zejména z toho důvodu, že se týkají podílu soudu a účastníků řízení na procesu. Vztahují se k jejich procesním rolím, k jejich iniciativě a aktivitě v řízení samém. Souhrn těchto zásad tak vytváří jakousi charakteristiku toho procesu, ve kterém jsou uplatňovány. Zároveň je však třeba konstatovat, že základní charakter sporného civilního procesu je určován povahou věci (povahou práv, o nichž se v procesu rozhoduje) a procesními principy, které jsou neměnné a představují jakýsi základ, na kterém je civilní proces budován. Zásady civilního procesu mohou být využity plně, mohou být částečně kombinovány, ale nemohou být za žádných okolností pozměňovány či vykládány ve zcela jiném smyslu, než jak byly zákonodárcem vykládány dříve. To vše z důvodu, aby soudnictví fungovalo a plnilo ve společnosti svůj úkol. Odvětvové zásady civilního procesu tvoří, a také jsou v teorii uváděny jako dvojice opačného významu.

3.2.1) zásada dispoziční a zásada oficiality

V případě těchto zásad jde o to, kdo v řízení drží procesní iniciativu. Zejména jde o určení toho subjektu, který řízení zahajuje. Takový subjekt totiž následně určuje předmět sporu, tedy to, o čem se má řízení konat. V případě dispoziční zásady, která se typicky pojí s řízením sporným, připadá procesní iniciativa na účastníky, v případě zásady oficiality má procesní iniciativu soud, který může například typicky rozhodovat o odročení či přerušení řízení. Zásada dispoziční se projevuje v možnosti účastníků disponovat s řízením. Účastníci mohou mimo jiné rozhodovat o tom, zda bude řízení zahájeno, s jakým předmětem a jakými účastníky. V průběhu řízení se také mohou rozhodnout, zda chtějí v řízení pokračovat, či zda vezmou žalobu zpět a řízení bude zastaveno. Účastníci také mohou disponovat s předmětem řízení, mohou měnit předmět řízení (například změna žaloby, resp. návrhu), prostřednictvím tzv. dispozičních úkonů. Pokud je v řízení uplatněna tato zásada, soud nesmí činit určitá rozhodnutí, například nesmí změnit to, kdo bude účastníkem řízení, ani nijak svými návrhy rozšiřovat předmět řízení. Zásada dispoziční platí i při rozhodování o opravných prostředcích. Rozsah činnosti, kterou koná odvolací soud se omezuje pouze na to, co je stanoveno

v odvolacím návrhu. Výjimky z tohoto pravidla, tedy situace, kdy soud není odvolacím návrhem vázán, stanoví zákon.

Protikladem k zásadě dispoziční je zásada oficiality, která se váže především, ne však výhradně, k nesporným řízením. Zásada oficiality znázorňuje takové řízení, kde procesní aktivita je v rukou soudu, který pak postupuje ex offio neboli z úřední povinnosti. Ačkoli všechna nesporná řízení mohou být zahájena na návrh, většina jich lze zahájit i bez něho, a to vydáním usnesení o zahájení řízení. Vydáním tohoto usnesení sám soud rozhodne, že bude řízení vedeno, co bude jeho předmětem (o co v řízení půjde) a kdo je jeho účastníkem. Pokud se jedná o řízení zahájená na návrh, pak soud může mít možnost měnit předmět řízení a také upravovat okruh jeho účastníků.

3.2.2) zásada projednací a zásada vyšetřovací

Obě zásady se v rámci řízení uplatňují ve chvílích, kdy jde o zjišťování skutkového stavu věci a dokazování. Jejich prostřednictvím je vyjádřeno, jak soud bude postupovat při zjišťování skutkového stavu věci, jež byla vymezena v návrhu na zahájení řízení či usnesení soudu o zahájení řízení.³⁹ Zásada projednací znamená, že soud se v rámci procesu zabývá pouze tím, co mu sami účastníci k projednání předloží. Pouze účastníci mohou soudu uvádět rozhodné skutečnosti a předkládat návrhy na provedení určitých důkazních prostředků, ze kterých následně soud může zjistit skutkový stav. Soud se proto těmito návrhy a důkazy zabývá, ale opět pouze v tom rozsahu, v jakém mu byly účastníky řízení předloženy. V tomto smyslu platí *idem est non esse aut non probari*, tedy co není dokázáno je totéž, jako by nebylo.⁴⁰ Určitou výjimku z této zásady představuje §120, odstavec 2 OSŘ, který uvádí, že soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.⁴¹ Toto ustanovení nedává soudu možnost rozšířit okruh důkazních prostředků o takové, které žádný z účastníků řízení výslovně nenavrhl provést. Pokud však soud dojde k závěru, že určité důkazní prostředky vyplývají ze spisu, ale zároveň nebyly žádným z účastníků

³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 34

⁴⁰ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 77

⁴¹ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99?msclid=f2023fe4adb511ec971c7118a5fa3230#cast3>

navrženy a sám soud je posoudí za nutné a důležité z hlediska správného posouzení skutkového stavu, může je za takových okolností sám provést.

Druhá ze zásad, zásada vyšetřovací, znamená, že za objasnění skutkového stavu, potřebného k požadovanému rozhodnutí, nese odpovědnost soud. Proces, který ovládá vyšetřovací zásada, nevylučuje, aby účastníci uváděli rozhodné skutečnosti a předkládaly důkazy, ale tato jejich povinnost není spojena s nesením důkazního břemene. Pouze soud má za úkol obstarávat a provádět důkazy, stejně jako objasňovat tvrzené i netvrzené skutečnosti a řešenou věc náležitě ozřejmit. Zásada vyšetřovací bývá uplatňována především v nesporných řízeních. Naopak její využití ve sporném řízení je prakticky vyloučeno, protože v tomto typu řízení je právě na účastnících, aby nesli důkazní břemeno a předkládaly ty rozhodné skutečnosti a důkazy, které považují za důležité a které by jim mohly v řízení před soudem pomoci.

3.2.3) zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy

Ideálním předpokladem vydání spravedlivého rozhodnutí je pravdivé poznání skutkového stavu projednávané věci. Soud při svém rozhodování totiž aplikuje právní normy na skutkový stav zjištěný v řízení. K zjištění skutkového stavu je mu zákonem předepsáno, aby prováděl dokazování, a jsou stanovena pravidla, jak při tom má postupovat.⁴² Tyto zásady tedy v řízení označují, kdo má zodpovědnost za co nejpresnější zjištění skutkového stavu. Zda tato povinnost leží na straně účastníků řízení nebo na straně soudu, případně na obou těchto stranách společně. V případě formální pravdy, soud rozhoduje pouze na základě toho, co mu bylo předloženo. Účastníci řízení přednesou svá tvrzení a důkazní prostředky, které soud přezkoumá a následně ve věci rozhodne. Sám nezjišťuje, zda existují některé nové a nepředložené důkazy, a ani z vlastní vůle takové důkazy neprovádí. Formální pravda slouží k zjednodušení postupu soudu a sleduje urychlení civilního procesu samotného. Určitým způsobem můžeme o formální pravdě hovořit také ve vztahu ke koncentraci řízení. Tento institut omezuje možnost v řízení uvádět nové skutečnosti a navrhopvat důkazy. Soud není zbaven povinnosti zjišťovat skutkový stav, ale závisí na účastnících řízení, aby oni sami soudu včas tvrdili rozhodné skutečnosti a k jejich prokázání navrhovali důkazy. Neučiní-li to, soud vychází

⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 39

pouze ze skutečností a důkazů, které mu byly včas a řádně předloženy. Nemusí tedy dojít k plnému poznání pravdivého skutkového stavu, není to však při řádném postupu účastníků řízení vyloučeno.⁴³

Opakem tohoto je zásada materiální pravdy. Ta vyjadřuje ideu, podle níž soud poskytuje v civilním soudním řízení ochranu právům a právem chráněným zájmům, o jejichž existenci je zcela přesvědčen na základě skutkových zjištění o věci odpovídajících skutečnému stavu.⁴⁴ Zásada materiální pravdy však nemůže být uplatňována neomezeně. To, že by soud neustále zjišťoval nové a nové skutečnosti a prováděl důkazy s tvrzením, že právě teď odpovídají skutečnému stavu, by také mohlo vést k tomu, že by se vyřízení takového sporu neustále odkládalo a rozhodnutí ve věci by nebylo možné vynést nikdy, z důvodu neustále se měnících okolností, které se daného případu týkají. Přestože je tedy nutné rozhodnout ve věci na základě zjištění odpovídajících skutečnému stavu, pokud se tento stav neustále mění, je nutné v určitou chvíli říci stop a posuzovat situaci, která vznikla do tohoto stopstavu. Jinak by mohlo dojít k tomu, že by se soud k rozhodnutí samotnému ani nedostal a řízení by bylo neustále prodlužováno. V minulosti byla zásada materiální pravdy považována za stěžejní zásadu, všechny ostatní zásady pak měly napomáhat jejímu cíli, tedy rozhodování na základě objektivní, tj. skutečné pravdy. V současnosti vyjadřuje spíše cíl, který by měl být sledován, avšak při rozhodování jsou důležité i jiné skutečnosti než jen „zjištění“ pravdy. Současný sporný civilní proces spíše souvisí se subjektivní pravdou stran, z nichž vítězí ta, která o své pravdě dokáže soud procesními prostředky přesvědčit.⁴⁵

3.2.4) zásada volného hodnocení důkazů a zásada legální důkazní teorie

K poznání konkrétního skutkového stavu, který nastal v minulosti se soud dostane především nepřímo, a to pomocí procesního dokazování. V závěru takového dokazování pak musí soud určit, jak jemu předložené důkazy a tvrzené skutečnosti zhodnotí. Jako hodnocení důkazů se označuje činnost soudu, kterou je provedeným důkazním prostředkům přisouzena určitá míra důležitosti, či

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 40-41

⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 39

⁴⁵ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Pojmové znaky civilního procesu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-538-8., strana 77

závažnosti, kterou daný důkaz může mít na rozhodnutí soudu. Zejména se zohledňuje míra věrohodnosti, zákonnosti a pravdivosti takového předloženého důkazu. Podle §132 OSŘ soud hodnotí důkazy podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo v řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci.⁴⁶ Soudce tedy nemá žádným zákonem ani jiným právním předpisem uloženo, jakým důkazním prostředkům má přiložit větší důležitost a jakým menší. Záleží pouze na uvážení konkrétního soudce v konkrétní projednávané věci.

Protikladem zásady volného hodnocení důkazů je zásada legální teorie důkazní. Ta je historicky starší a spočívá v tom, že zákon jednak stanoví, jaký důkaz je v té, konkrétní věci třeba použít a jednak stanoví pevná pravidla, podle nichž soudy jednotlivé důkazy hodnotí. Český občanský soudní řád nepřiznává žádnému důkaznímu prostředku určitou důkazní sílu, s jedinou výjimkou, kterou je veřejná listina. Lze tedy uzavřít, že náš civilní proces je až na výjimku ovládnán zásadou volného hodnocení důkazů.⁴⁷

3.2.5) zásada arbitrárního pořádku a zásada legálního pořádku

Zde už se dostávám k části, která je z hlediska koncentrace řízení dle mého názoru nejdůležitější. Tyto navzájem protichůdné zásady se týkají organizace a postupu řízení samého, které však není pouze otázkou procedurálně-technickou, nýbrž ovlivňuje rovněž rozsah a kvalitu poznání skutkového stavu věci.⁴⁸ Zásada arbitrárního pořádku, rovněž známá jako zásada jednotnosti řízení, je nosnou a zároveň jednou z vůdčích zásad sporného civilního řízení. Podle této zásady proces není roztržštěn na určité fáze, které na sebe navazují od počátku řízení do jeho ukončení vynesemím rozhodnutí, ale tvoří a také je na něj nahlíženo, na jeden celek. Pro toto řízení je například typické, že účastníci mohou kdykoli v průběhu takového řízení předkládat své návrhy, nová skutková tvrzení a důkazní prostředky, a to nejen v průběhu řízení, ale dokonce i v odvolacím řízení. O průběhu takového řízení pak rozhoduje na základě zákonem stanovených pravidel soud. Ten může potom řízení usměrňovat tak, aby byl splněn jeho účel, tj. aby mohla být věc úplně, spravedlivě

⁴⁶ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právní učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 71

⁴⁷ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Pojmové znaky civilního procesu. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-538-8., strana 82

⁴⁸ WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. Civilní právo procesní. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-299-8., strana 79

a bez průtahů projednána.⁴⁹ Zásada jednotnosti řízení se uplatňuje především v nalézacím řízení. Ve své ryzí podobě ale tato zásada v současném civilním procesu téměř neexistuje. Má to za důsledek především zavedení zásady koncentrace řízení do civilního procesu, o které budu hovořit dále v textu.

Druhá ze zásad, zásada legálního pořádku reprezentuje pojetí řízení, které je ze zákona rozděleno do určitých úseků. V každém z těchto úseků se následně mohou dělat pouze takové procesní úkony, které určí zákon a které již není možné po uplynutí příslušné procesní fáze případně provést dodatečně. Zároveň je se zásadou legálního pořádku spojen okamžik koncentrace řízení, někdy také označovaný jako stop stav. Jakmile nastane okamžik koncentrace, soud se, až na výjimky stanovené zákonem nově předloženými skutečnostmi a důkazy nezabývá a rozhoduje pouze na základě toho, co mu bylo do okamžiku koncentrace předloženo. Takto vedené řízení sice vyhovuje požadavku zákonodárců na urychlení a zefektivnění vyřízení soudního řízení a zabránění přehlcování justice, ale zároveň se objevují názory, a to nejčastěji ze strany soudců samotných, že takové řízení odporuje pravidlům spravedlivého procesu. I o tom se ale zmíním dále v textu. Toto se týká řízení sporných. Pokud jde o řízení nesporná, upravená v zákoně o zvláštních řízeních soudních, tak v těch se obecně koncentrace řízení neuplatní, neboť účastníci jsou oprávněni uvádět rozhodné skutečnosti či označovat důkazy až do vydání či vyhlášení rozhodnutí (§20, odstavec 2 ZŘS).

⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. Civilní proces: Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 41

4) ZÁSADA KONCENTRAČNÍ

4.1) *Koncentrace řízení*

Koncentrace řízení je speciální právní institut, který nabyl důležitosti s přijetím velké novely OSŘ (zákon č. 30/2000 Sb.) a následně byl ještě více posílen s přijetím souhrnné novely OSŘ (zákon č. 7/2009 Sb.). Zavedení koncentrace řízení sledovalo jeden specifický cíl. Urychlit a zefektivnit vedení sporného řízení. Koncentrace řízení totiž v zásadě „nutí“ účastníky sporného řízení, aby svá skutková tvrzení a důkazní prostředky předkládali včas, do určité jim (účastníkům) stanovené doby. Sledovaný účel zásady je ten, aby účastníci neprotahovali řízení svou nečinností nebo v horším případě, aby jim (účastníkům) bylo zabráněno v úmyslném prodlužování soudního řízení tím, že budou odkládat předkládání rozhodných tvrzení a případných důkazních prostředků na co nejpozdější dobu.

Sama koncentrace řízení, ač nikde výslovně jako pojem v občanském soudním řádu není uvedena, je upravena v §118b OSŘ.

Zde se v prvním odstavci uvádí, že ve věcech, v nichž byla provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení přípravného jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která jim byla poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností (§ 114c odst. 4 OSŘ). Pokud nebyla provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ, mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. K později uvedeným skutečnostem a označeným důkazům smí soud přihlédnout, jen jde-li o skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném, a nebylo-li toto provedeno, po prvním jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést, jakož i ke skutečnostem nebo důkazům,

kteřé účastníci uvedli poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností podle § 118a odst. 1 až 3 OSŘ.⁵⁰

4.1.1) přípravné jednání

V prvním odstavci §118b OSŘ je uvedeno několik podstatných informací, které je nutné rozebrat. Především pojem a účel přípravného jednání. Jako přípravné jednání se označuje jednání, které je nařizeno soudem ještě předtím, než dojde k prvnímu jednání ve věci před soudem prvního stupně. Aby mohlo být takové jednání vůbec provedeno, musí být nutně splněny některé podmínky, které ukládá OSŘ. Především to že ve věci samé nelze rozhodnout bez nařízení jednání. Také to že jednání ve věci nebylo nebo nemůže být připraveno postupem dle §114a, odstavec 2 OSŘ tak, aby bylo možné věc rozhodnout při jediném jednání. Nebo v případech, kdy soud nepostupoval podle §114b OSŘ nebo v případech, kdy se takový postup (bez nařízeného přípravného jednání) nejeví s ohledem na okolnosti případu jako neúčelný. K přípravnému jednání jsou předvolání účastníci řízení, společně se svými zástupci, popřípadě i další osoby, jejichž přítomnost je potřeba. Předvolání k přípravnému řízení je nutné doručit do vlastních rukou těchto osob, to neplatí, pokud je předvolání doručováno pomocí datové schránky.

V rámci přípravného jednání je z hlediska koncentrace řízení důležité, že soud vyzve účastníky, aby do protokolu doplnili svá potřebná tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhy na provedení důkazů k jejich prokázání a aby splnili své další procesní povinnosti, a poskytně účastníkům potřebná poučení; §118a OSŘ zde platí obdobně. Účastníci mohou povinnost tvrzení a povinnost důkazní splnit nejpozději do skončení přípravného jednání. Z důležitých důvodů soud účastníkům poskytně na jejich žádost k doplnění tvrzení o skutečnostech rozhodujících pro věc a k podávání návrhů na provedení důkazů lhůtu, která nesmí být delší než 30 dnů. Nařídí a provede-li tedy předseda senátu přípravné jednání, je jeho skončením (popřípadě uplynutím soudem poskytnuté lhůty) řízení zkoncentrováno. Koncentrace však může nastat jen tehdy, byly-li při přípravném jednání provedeny všechny úkony, příkladmo vyjmenované v §114c odst. 3 OSŘ. V opačném případě by přípravné jednání nenaplnilo zákonem

⁵⁰ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99?msclkid=a2ee2d37ae9c11eca61e523580ac5592#cast3>

předpokládáný účel a omezení účastníků v možnosti uvádět rozhodné skutečnosti o věci samé a označovat důkazy k jejich prokázání by nebylo neodůvodněné.⁵¹

Nedostavení se k přípravnému jednání je spojeno s negativními účinky jak na straně žalovaného, tak na straně žalobce. Pokud se bez omluvy nedostaví žalovaný, ač byl řádně a včas předvolán a byla mu doručena žaloba, má se za to, že uznává nárok, který je proti němu uplatněn žalobcem prostřednictvím žaloby. Nedostaví-li se bez omluvy žalobce, ačkoli byl řádně předvolán, soud řízení zastavuje. Zastavení řízení nastává i v případě, kdy se nedostaví ani jedna ze stran.

4.1.2) změna žaloby

Druhý odstavec §118b OSŘ se týká změny žaloby. Byla-li připuštěna změna žaloby (§ 95 OSŘ), nejsou tím účinky podle odstavce 1 dotčeny. Došlo-li k přistoupení dalšího účastníka (§ 92 odst. 1 OSŘ) nebo záměně účastníka (§ 92 odst. 2 OSŘ), nastávají ve vztahu s novými účastníky účinky podle odstavce 1 skončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve věci konalo; o tom musí být účastníci poučeni v předvolání k tomuto jednání.⁵²

Funkcí žaloby je především vymezení předmětu sporu, prostřednictvím ní žalobce sděluje, o čem má soud jednat. Pokud má k takové změně žaloby dojít, může to, dle mého názoru, být velice zásadním zásahem. Soud změnu žaloby buďto připustit může nebo nemusí. §95, odstavec 2 OSŘ říká, že soud nepřipustí změnu návrhu žaloby, pokud by výsledky dosavadního řízení nemohly být použity jako podklad pro řízení o změně návrhu. V takovém případě tedy soud pokračuje dál v řízení o původním žalobním návrhu. Změna žaloby je nepřipustná také ve chvíli, kdy by došlo k situaci, že by o takto nově definovaném předmětu sporu rozhodoval soud, který k tomu není věcně příslušný. Existence věcné příslušnosti je zkoumána hned na začátku řízení. Pokud by ale bylo řízení na původní návrh zahájeno a objevil by se návrh na změnu žaloby, pak možnému budoucímu následku, že by se soud, který žalobu řeší stal po její změně soudem věcně nepřipustným, je potřeba zabránit tím, že soud návrh na změnu žaloby zamítne.

Změna žaloby je provázaná i s koncentrací řízení. Když soud vyhoví návrhu na změnu žaloby, není tím prolomen skutkový a důkazní „stopstav“, ke kterému

⁵¹ rozsudek NS ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010 In ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3., strana 226

⁵² <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99?msclkiid=876c7471af5f11ecaf8badf5e67b070b>

došlo následkem koncentrace v souvislosti se skončením prvního nebo přípravného jednání. Pokud ale žalobce podá návrh na změnu žaloby ještě předtím, než došlo ke koncentraci řízení a soud změnu žaloby připustil až po nastolení skutkového a důkazního „stopstavu“ následkem koncentrace, ke koncentraci ze zákona nedojde, protože po podání návrhu se stalo nejistým, o čem má soud jednat a co vlastně má být zkoncentrováno.⁵³

4.1.3) poučovací povinnost soudu

Poslední odstavce §118b OSŘ je věnován poučovací povinnosti. Omezení podle odstavců 1 a 2 neplatí v případě, že účastníci nebyli řádně poučeni podle odstavce 2 části druhé věty za středníkem nebo podle § 114c odst. 5 OSŘ.⁵⁴ Poučovací povinnost je tedy z hlediska koncentrace velice důležitou skutečností. O té se budu dále zmiňovat v kapitole 5.

4.2) Vývoj právní úpravy koncentrace řízení

Aby mohly být důvody zavedení současné právní úpravy koncentrace řízení správně pochopeny a její využití v rámci civilního procesu objasněno, je vhodné, ne-li přímo nutné ohlédnout se zpět do historie a zaměřit se na události, které současné právní úpravě koncentrace řízení předcházely a díky kterým je dnes uvedena v občanském soudním řádu právě v takovém znění, v jakém je.

V mém popisu historického vývoje této zásady se zaměřuji na vývoj zásady koncentrace od druhé poloviny 18. století, a to konkrétně od roku 1781, kdy došlo k vydání Josefínského obecného soudního řádu. Domnívám se, že snaha charakterizovat dobu předcházející, kdy bylo soudnictví součástí státní správy a výkonem soudcovské funkce byli pověřováni zemští úředníci, kteří tak činili v rámci své pracovní náplně, by bylo neúčelné, neboť bych spíše než vývoj samotné zásady koncentrace, sledovala vývoj soudnictví a civilního procesu samotného.

4.2.1) Josefínský soudní řád

V období osvíceneckého absolutismu došlo v oblastech právní úpravy soudnictví a civilního procesu k mnoha změnám. Jednou z hlavních změn, kterou začala již Marie Terezie a vydáním Josefínského soudního řádu v roce 1781 ji dokončil její syn Josef II., bylo oddělení soudů od státní soustavy správních orgánů.

⁵³ SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-473-9., strana 131

⁵⁴ <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99?msclkiid=876c7471af5f11ecaf8badf5e67b070b>

Do 80. let 18. století měly soudy obdobné postavení jako jiné úřady ve státě, přičemž soudní úkony často vykonávaly i orgány plnící jinak funkce správní, hospodářské a jiné.⁵⁵ Dalo by se říci, že činnost soudů v té době splývala s činností státní správy, a to zejména z důvodu neexistence soudců z povolání, jak je tomu dnes. Soudcovskou činnost vykonávali k tomu pověřeni úředníci a samotný výkon takové funkce byl ve své podstatě pouze součástí jejich agendy, kterou tito úředníci vykonávali pro stát a svého panovníka. Tehdy docházelo k tomu, že existovaly úřady, které v určitých věcech vystupovaly jako orgány správní a současně i jako orgány soudní. Daný úřad měl přidělenou jistou agendu v rámci státní správy, a pokud se objevil nějaký spor, který bylo nutné vyřešit, řešil jej právě tento věcně specializovaný úřad, který v rámci sporu vystupoval jako orgán soudní.

Kromě oddělení soudů od státní správy došlo v oblasti soudnictví ještě k dalším velice významným změnám. Reformní zásah Josefa II. sledoval profesionalizaci výkonu soudnictví a chtěl zamezit libovůli nižších soudních instancí. Byl vytvořen systém instanční podřízenosti.⁵⁶ Došlo k hierarchickému uspořádání soudní soustavy, kdy pro všechny obyvatele byla předvídána troj instanční soustava soudů. Nově uspořádané soudy zasedaly nepřetržitě a obsazovaly se osobami s právním vzděláním.⁵⁷

Zákonná úprava civilního procesu samotného v té době vycházela, až na jednu výjimku, ze zásady soustředovací neboli koncentrační V procesním právu v 18. století se rozeznávaly čtyři základní druhy řízení, a to řádný a mimořádný proces ústní, řádný a mimořádný proces písemný, proces sumární a proces bagatelní.⁵⁸ Písemný, ústní a sumární proces byl ovládán principem dispozičním, mohl tedy být zahájen pouze na návrh jeho účastníka a uskutečňoval se činností stran a soudu v přesně oddělených částech, které byly ukončovány příslušnými rozhodnutími nebo opatřeními soudu, která byla napadnutelná opravnými prostředky. V nich tedy platila zásada legálního pořádku.⁵⁹ V důsledku toho důkazy

⁵⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁵⁶ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁵⁷ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

⁵⁸ HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. Mezníky českých právních dějin. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-251-6.

⁵⁹ FIALA, Josef. Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae., strana 37

a tvrzené skutečnosti, které souvisely se žalobou, musely být uváděny již v žalobě a veškerá obrana žalovaného vylíčena v odpovědi. Proces bagatelní se od výše uvedených procesů lišil. V tomto procesu došlo k odstranění stádií prekluzivity a vůbec byl tento proces od ostatních procesních způsobů zcela odlišný. Byl ovládán zásadou arbitrárního pořádku, takže byla odstraněna všechna zvláštní stadia k provádění jednotlivých procesních úkonů. Byla také připuštěna změna žaloby během řízení, jestliže dosavadní průběh řízení tím nebyl podstatně prodloužen.⁶⁰

4.2.2) Civilní řád soudní (zákon č. 113/1895, o soudním řízení v občanských rozepřích právních)

Odklon od aplikace zásady koncentrace řízení v celém řízení přinesl až o sto let později nový civilní řád soudní, který byl přijat jako zákon č. 113/1895 ř. z. a nahradil ten Josefinský soudní řád. Proti koncepci legálního pořádku josefinského soudního řádu postavil civilní soudní řád zásadu arbitrárního pořádku, jejíž podstatou bylo určení pořadí procesních úkonů soudcem a nikoliv zákonem. Soudní řízení bylo pojato jako jednotné a soudce v něm hrál rozhodující roli. Jakmile soudce pokládal věc „za úplně probranou a na základě důkazů zralou pro rozhodnutí“, měl oprávnění jednání skončit.⁶¹ Soudce již nebyl ve vedení sporu omezen zákonem předem stanovenými fázemi, ale mohl určovat průběh vedení na základě svého vlastního uvážení. Uplatnění zásady arbitrárního pořádku mělo za důsledek, že na řízení před soudem bylo nahlíženo jako na ucelený, komplexní děj. Zatímco v hlavním ústním řízení byla aplikována zásada jednotnosti, v rámci případného předběžného řízení se uplatňovala zásada koncentrační. V případech, kdy soud nařídil vykonat před hlavním ústním jednáním přípravné řízení, si strany sporu mohly sdělit své důkazní návrhy a skutková tvrzení, své útočné a obranné prostředky, které sice v žalobě obsaženy nebyly, ale strany sporu se je chystaly uplatňovat v řízení před soudem. Stejně jako v rámci současného přípravného jednání, i zde se následně na konci takového přípravného jednání uplatnila zásada koncentrace řízení, v důsledku níž nebylo možno uplatňovat další tvrzení či navrhopvat důkazy po jeho skončení. Výjimku pak tvořila ta skutková tvrzení a důkazy, jejichž uplatnění neodporovala druhá strana, či pokud jejich navrhovatel osvědčil, že v době přípravného jednání o existenci těchto nároků, jakož i o nově

⁶⁰ FIALA, Josef. Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae., strana 40

⁶¹ HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. Mezníky českých právních dějin. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-251-6., strana 120

přednesených tvrzeních, důkazních prostředcích a námitkách proti důkazům nevěděl.⁶² V některých případech však soudce mohl prohlásit takový návrh nově uváděných skutečností a důkazů za nepřipustný, a to pokud tyto nové skutečnosti a důkazy předkládané ze strany účastníků nebyly předneseny již v přípravném řízení, ale předkladatel si je tajně „šetřil“ k předložení až v hlavním řízení. Takovéto situace totiž zákonitě vedly k neúčelnému prodloužení řízení, což následně zdržovalo jeho vyřízení a mohlo zde hrozit i uplynutí okamžiku prekluze, což soud nemohl připustit. Právě průtahy v řízení představovaly nebezpečí při využívání zásady arbitrárního pořádku v řízení. I na to však civilní řád soudní pamatoval a snažil se jim zabránit mimo jiné pomocí zákazu uvádění nových skutečností a důkazů v odvolacím řízení.⁶³

Dalo by se tedy konstatovat, že i když zásada koncentrace řízení, dle rakouského procesního řádu, v hlavním ústním řízení ustoupila zásadě jednotnosti řízení, jevila se zákonodárci již tehdy jako nástroj sloužící k urychlení řízení a zamezení jeho prodlužování, a právě proto ji v některých částech civilního procesu ponechal.

Vzhledem k vysoké právní kvalitě civilního řádu soudního, nevznikla potřeba přijetí nového „českého“ civilního procesního řádu a civilní řád soudní byl zachován jako základní předpis upravující civilní soudní řízení až do 31. prosince 1950. Civilní proces prošel v tomto poměrně dlouhém období pouze dílčími novelizacemi.⁶⁴ Žádná z nich se však netýkala koncentrace řízení.

4.2.3) zásada koncentrace řízení v civilním soudním řízení v období socialismu

V roce 1948 nastaly velké společenské změny, které sebou přinesly i velké a rozsáhlé změny v oblasti práva. Konkrétní zásah do práva civilního procesu přinesl zákon o zlidovění soudnictví (č. 319/1948 Sb.) Hlavním účelem tohoto zákona bylo zjednodušení soudnictví a jeho přiblížení občanům, a to především formou celkového zjednodušení procesních předpisů, změnou organizace soudnictví a povýšením laiků, tzv. soudců z lidu nad profesionální soudce, zejména díky početní převaze těchto soudců z lidu nad profesionálními soudci v rámci senátního

⁶² HAMUEÁKOVÁ, Klára. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 33

⁶³ ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. Civilní právo procesní. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6., strana 42

⁶⁴ HAMUEÁKOVÁ, Klára. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 31

hlasování, které se stalo v řízeních pravidlem.⁶⁵ Vedoucí zásadou v řízení se stala zásada materiální pravdy.

Následně byla vypracována i nová socialistická verze občanského soudního řádu, známá jako zákon o řízení ve věcech občanskoprávních (č. 142/1950 Sb.). Teoretickým východiskem tohoto nového procesního zákona byla představa, že občanské soudní řízení lze konstruovat jako jednotné řízení. To se projevilo jednak v tom, že v jediném kodexu bylo upraveno jednak veškeré řízení nalézací, tak i řízení exekuční, včetně dosavadního konkursního řízení. V řízení nalézacím byla legislativně odstraněna samostatná úprava řízení sporného a řízení nesporného.⁶⁶ Přestože toto řešení vycházelo z logické myšlenky, že všechna řízení před civilními soudy stojí na stejných právních zásadách a v mnoha z nich se využívají stejné právní instituty, ukázalo se velice brzy jako velice nerozumné a především nefunkční. Dokladem toho je i skutečnost, že vedle obecných ustanovení zákona, které pokrývala první část, musela být vytvořena část druhá, která byla zákonodárcem rozdělena do jedenácti hlav, z nichž každá obsahovala právní úpravu jednotlivých druhů zvláštních řízení. Z hlediska podstaty těchto řízení samozřejmě není nutné, aby každé z nich bylo upraveno ve svém samostatném zákoně, ale i když jsou všechny obsažena v jednom jediném kodexu, je nutné respektovat jejich rozdíly a v právní úpravě je náležitě vystihnout, což se bohužel v tomto zákoně nestalo. Sporná a nesporná řízení byla řazena nesystematicky, velice často na přeskáčku. Právní pojmy, u kterých zákonodárce patrně doufal, že sjednocením řízení sjednotí i jejich význam, byly ještě více z terminologického hlediska roztržštěné a výsledkem bylo to, že zákonodárce musel pojmy stejně nakonec různě vymezovat v jednotlivých hlavách u jednotlivých typů řízení. Mezi řízením sporným a nesporným tedy nebylo rozlišováno. Proces byl ovládnán zásadou arbitrárního pořádku a koncentrace řízení v něm nenastávala.

K další podstatné změně civilního práva procesního došlo v souvislosti s přijetím nové, tzv. socialistické ústavy v roce 1960. Zákonodárce došel k názoru, že dosavadní soudní řád je potřeba nahradit novým, který bude jednodušší a uspořádanější než původní verze. Vydání ústavy se tedy stalo spouštěčem pro vytvoření nového občanského soudního řádu. Ten byl vydán jako zákon č. 99/1963

⁶⁵ HAMUEÁKOVÁ, Klára. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 36

⁶⁶ FIALA, Josef. Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae., strana 60

Sb. a který platí s mnoha aktualizacemi až dodnes. Nový občanský soudní řád navázal v mnohém na předchozí procesní předpisy, ale zároveň se přizpůsobil společenským poměrům. Ty tehdy již zcela vycházely a opíraly se o socialistické pojetí státu. Ze starého soudního řádu se zachovalo nerozlišování soudních řízení na sporná a nesporná, existovalo pouze jedno formalizované řízení. Vůdčí zásadou řízení byla stále zásada materiální pravdy, tedy zjišťování co nejpřesnějšího a nejaktuálnějšího skutkového stavu věci. Důvod prosazování této zásady pak spočíval zejména ve snaze ospravedlnit a zdůvodnit intervence ze strany státu do průběhu řízení. I nadále neměla zásada koncentrace řízení v civilním procesu své místo a opodstatnění.⁶⁷

4.2.4) právní úprava koncentrace řízení od roku 1989

Po revoluci v roce 1989 se zákonodárce rozhodl změnit socialistickou podobu civilního soudního řízení. Zpočátku několika novelizacemi byly do českého civilního procesu zavedeny právní instituty (rozsudek pro uznání, rozsudek pro zmeškání), které znamenaly začátek odklonu od zásady materiální pravdy k zásadě formální pravdy.

První zásadní novelou pro civilní proces však byla až tzv. velká novela Občanského soudního řádu, vydaná jako zákon č. 30/2000 Sb. Jedním ze základních cílů této novely bylo urychlení civilního soudního řízení tak, aby soudy v občanském soudním řízení rozhodovaly o občanských právech nebo závazcích bez zbytečných průtahů (čl. 38 LZPS, čl. 6 Ústavy). Jen rychlá ochrana totiž může být právní ochranou účinnou.⁶⁸ Jedním z kroků k tomu, aby mohlo skutečně dojít k urychlení soudního řízení, bylo ale nutné ustoupení od dosud prosazované zásady materiální pravdy a přechod k zásadě formální pravdy. Spolu s touto změnou došlo i ke znovuzavedení zásady koncentrace řízení do civilního soudního procesu. Aby ale koncentrace řízení měla zamýšlené účinky a nefungovala pouze jako negativní zamezení možnosti předkládat nové důkazy, bylo jako staronový právní institut upraveno přípravné jednání. Jeho účelem byla především kvalitní příprava obsahu budoucího jednání ve věci. Průlomovým institutem v rámci přípravy jednání však bylo zavedení tzv. kvalifikované výzvy dle § 114b o. s. ř. Doposud totiž soud neměl

⁶⁷ HAMUEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 38-39

⁶⁸ HAMUEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 40

účinné prostředky vůči žalovanému, kterými by ho přiměl k vyjádření se k žalobě, a soudní řízení tak bylo kvůli tomu v mnoha případech značně prodlužováno. Napříště již mohl soud za zákonem stanovených podmínek mít za to, že žalovaný, v případě jeho pasivního přístupu, nárok uznává a vydat rozsudek pro uznání.⁶⁹ Takováto kvalifikovaná výzva však není ekvivalentem pro koncentraci řízení. Přestože je žalovaný vázán určitým časovým limitem pro podání vyjádření, které se týká žaloby, neznamená to, že po uplynutí takového času, který má stanoven, nemůže předkládat soudu nové skutečnosti a důkazní prostředky.

Pravá koncentrace řízení byla zmíněna až v §118b a §118c OSŘ. Opětovně zavedený institut měl především sloužit ke zvýšení odpovědnosti účastníků za průběh řízení. Účastníci totiž doposud mohli spoléhat na to, že soud podle zásady materiální pravdy bude sám aktivně provádět důkazy, ale s přechodem k zásadě formální pravdy byla tato zodpovědnost přenesena na ně. Zjednodušeně řečeno, pokud chtěli jít strany sporu k soudu, musely již dopředu přesně vědět jaké důkazy soudu předloží a jaká skutková tvrzení budou dokládat, a to kompletně. Ne že budou spoléhat na soud, že jim v případě chybějících skutečností nebo nekompletních důkazů bude pomáhat tím, že si je sám dohledá. Se zavedením koncentrace se v tomto ohledu velice posílily procesní povinnosti účastníků, které se týkaly předkládání důkazních prostředků. Zákonná koncentrace řízení však nepůsobila paušálně pro veškerá civilní řízení, ale pouze pro ta, která byla taxativně vypočtena v ustanovení §118b o. s. ř. tehdejšího znění. Dle důvodové zprávy se přitom jednalo o řízení, u nichž to vyžadovala potřeba (společenský zájem) na soustředěném řízení a urychlení rozhodnutí věci, přičemž se jednalo o řízení ve věcech ochrany osobnosti, ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku a dalších.⁷⁰

Zavedená koncentrace řízení neovlivnila pouze průběh řízení před soudem, ale také průběh odvolacího řízení. Zavedení koncentrace řízení souviselo také se zavedením institutu tzv. neúplné apelace. Na tomto právním institutu následně bylo postaveno celé odvolací řízení. Neúplná apelace znamenala, že v odvolacím řízení není možné uvádět nové skutečnosti a nové důkazní prostředky, které se v původním řízení neobjevily. Účastníci řízení na prvním stupni tak napříště

⁶⁹ HAMUEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 40

⁷⁰ HAMUEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 41

nemohli uplatňovat nové skutečnosti a důkazy pouze do vyhlášení rozhodnutí, o čemž museli být soudem řádně poučeni /podle §119a o. s. ř.). Další skutečnosti nebo důkazy mohli uplatnit pouze za podmínek ustanovení §205a o. s. ř.⁷¹

Tato velká novela Občanského soudního řádu byla pro civilní proces novelou průlomovou. Nejenže zavedla koncentraci řízení, ale také vytvořila cestu pro urychlení a zefektivnění celého soudního řízení.

Nedůležitější právní předpis z hlediska koncentrace řízení přišel v roce 2009, jako novela občanského soudního řádu, zákon č. 7/2009 Sb. Jejím cílem bylo co nejvíce zamezit tomu, aby v řízeních vznikaly průtahy a, aby řízení před soudem bylo vyřízeno co nejrychleji. Novela zákona se zaměřila na oblasti, které považovala za problematické a které chtěla upravit tak, aby zbytečně nezdržovaly průběh řízení. Změna se týkala především systému doručování, dále se jednalo o zjednodušení systému protokolace, omezení rozsahu odůvodnění rozhodnutí soudů a zefektivnění obrany proti možným průtahům v řízení.

Jedním z prostředků, který měl vést ke kýženému cíli, tedy rychlosti řízení jako jednomu z komponentů práva na spravedlivý proces, bylo zásadní zvýšení procesní odpovědnosti účastníků civilního soudního řízení za samotný průběh a výsledek řízení. To se projevilo především ve výrazném posílení dosavadní právní úpravy zásady koncentrace řízení, tedy odpovědnosti účastníků za včasné zjištění skutkového stavu, za současného zavedení nových institutů, jakým je např. přípravné jednání.⁷²

⁷¹ HAMULEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 42

⁷² HAMULEÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6., strana 43-44

5) PROJEVY A FUNKCE ZÁSADY KONCENTRACE ŘÍZENÍ PODLE OBČANSKÉHO SOUDNÍHO ŘÁDU

5.1) *Současná právní úprava koncentrace řízení*

Současná právní úprava, kterou definovala souhrnná novela občanského soudního řádu provedená zákonem číslo 7/2009 Sb., učinila z koncentrace řízení univerzální zásadu projednávání sporných věcí a zavedla koncentraci řízení nejen ve vazbě na přípravné jednání, ale také ve všech sporných věcech ke skončení prvního jednání ve věci samé. Výjimky z koncentrace řízení jsou upraveny v § 120 odst. 2 OSŘ, tedy ve věcech, které zákon předepisuje projednat podle pravidel takzvaného nesporného řízení. Na základě těchto změn byl z právní úpravy vypuštěn institut koncentrace řízení rozhodnutím soudu na návrh účastníka řízení. V důvodové zprávě bylo konstatováno, že se jednalo o ustanovení, které nebylo příliš využíváno, a tedy nemělo větší praktické využití. I podle předchozí právní úpravy však existoval procesní institut, který dával účastníkům řízení nástroj, který mohli z vlastního rozhodnutí využít tehdy, když druhá strana sporu svými obstrukčními úkony či nečinností soudní řízení neúměrně prodlužovala.

V praxi se tedy vyskytovaly různé okruhy sporných řízení. Na jedné straně sporná řízení, která byla projednávána na základě zásady koncentrace a dále ostatní sporná řízení, která koncentrována nebyla, ale účastníci řízení mohli dát podnět, aby v konkrétní věci byla zásada koncentrace řízení využita. Jak bylo již výše uvedeno, jednalo se o institut, který mohl být využíván jako procesní nástroj proti průtahům v řízení. V praxi však bohužel spíše docházelo k tomu, že účastníci řízení se většinou uchýlovali k podávání nejružnějších stížností, namísto využívání úpravy koncentrace řízení v původní právní úpravě. Z důvodu urychlení a zjednodušení soudního řízení tedy došlo k přijetí současné právní úpravy zákonem č. 7/2009 Sb., která zavedla univerzální zásadu koncentrace sporných řízení.

5.1.1) Univerzální zásada koncentrace sporných řízení

Koncentraci řízení v současné době upravuje právní úprava jako zásadu pro projednání všech věcí ve sporných řízeních. Z definice je zřejmé, že pro tvrzení a předkládání důkazů zákon vymezuje přesnou časovou osu v průběhu řízení. Účastníci řízení nemají možnost předkládat důkazy a tvrzení kdykoliv za řízení v prvním stupni, ale pouze v zákonem stanovené nebo soudem dodatečně

poskytnuté lhůtě. V případě, že jsou další tvrzení nebo důkazy předložené později, lze k nim ze strany soudu možné přihlídnout pouze v situacích kdy jde o skutečnosti nebo důkazy, kterými má být zpochybněna věrohodnost provedených důkazních prostředků, které nastaly po přípravném jednání nebo které účastník nemohl bez své viny včas uvést.

Soud také může zohlednit tvrzení, skutečnosti nebo důkazy, které účastníci uvedli až po výzvě k doplnění podle § 118a, odst. 2 OSŘ, neboť je uvedeno: „Má-li předseda senátu za to, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle účastníkovy právního názoru, vyzve účastníka, aby v potřebném rozsahu doplnil vylíčení rozhodných skutečností; postupuje přitom obdobně podle odstavce 1.“

Koncentrace také nenastává, jestliže se účastníkům nedostalo při přípravném jednání poučení dle §114c odst.5 OSŘ, podle něhož se uvádí. „Před skončením přípravného jednání předseda senátu poučí přítomné účastníky o tom, že ke skutečnostem uvedeným a k důkazům označeným po skončení přípravného jednání, popřípadě po uplynutí lhůty podle odstavce 4 věty druhé, může být přihlídnuto jen za podmínek uvedených v § 118b odst. 1 OSŘ.“

5.1.2) Koncentrace řízení a přípravné řízení

Koncentraci řízení uplatňuje platná právní úprava dvojím způsobem. Tam, kde proběhlo přípravné řízení, nastává koncentrace řízení ke skončení přípravného jednání nebo ke dni, na který připadl poslední den lhůty určené soudem podle § 114c odst.4 OSŘ: „Procesní povinnosti podle odstavce 3 jsou účastníci povinni splnit do skončení přípravného jednání. Z důležitých důvodů soud účastníkům poskytne na žádost některého z nich lhůtu k doplnění tvrzení o skutečnostech rozhodujících pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností; tato lhůta nesmí být delší než 30 dnů.“

Jak bylo výše uvedeno, je soud povinen poučit účastníky řízení, že koncentrace řízení nastává ke skončení přípravného jednání. V případě, že soud řádně nepoučí účastníky, že ukončením přípravného jednání nastává koncentrace řízení, je v projednávané věci řízení nekoncentrováno.

Zákon výslovně neuvádí řešení, jak postupovat v případě vadného nebo žádného poučení. Domnívám se, že pokud soud v průběhu řízení zjistí uvedenou vadu, může ještě zásadu koncentrace uplatnit. Nejdříve tedy musí účastníky poučit, že řízení není koncentrováno, a pak uplatní zásadu koncentrace ovšem za

předpokladu, že účastníkům řízení dá dostatečnou lhůtu ke splnění povinnosti dodat důkazy a uvést tvrzení.

5.1.3) Sporné řízení

Ve sporných řízeních, kdy nebylo nařízeno přípravné jednání nastává koncentrace řízení skončením prvního jednání ve věci. V těchto případech zákon výslovně nevyžaduje, aby soud účastníky řízení na koncentraci řízení předem upozornil. To znamená, že soud nemusí ani v předvolání k jednání, které nařídí ve věci samé, upozornit účastníky, že nastává koncentrace řízení. V těchto případech je jasně vidět rozdíl mezi přípravným jednáním a prvním jednáním ve věci samé.

Zákon v § 118b OSŘ výslovně nevyžaduje, aby soud před ukončením jednání poučil účastníky řízení o tom, že nastává koncentrace řízení. Nicméně zřejmě bude nutné tuto povinnost posuzovat i s ohledem na § 5 OSŘ, kde je uvedeno: „Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.“ V těchto souvislostech je nutné, aby soud vždy dbal na to, že účastník řízení si musí být předem vědom zásadního omezení, které vyplývá z uplatnění koncentrace řízení. To znamená, že účastník řízení si musí být vědom, že tvrzení a důkazy může předkládat v časovém úseku, který je omezen prvním jednáním.

V této souvislosti je nutné rozlišit okamžik ukončení prvního jednání v případě odročení jednání. Pokud bylo jednání odročeno bez projednání ve věci samé, je prvním jednáním až takové jednání, kdy je věc poprvé skutečně projednána a koncentrace tedy nastává až tímto okamžikem.

V rámci prvního jednání, pokud se nekonalo přípravné jednání, může poskytnout soud účastníkům řízení lhůtu k doplnění tvrzení nebo k doplnění důkazů. Na rozdíl od přípravného jednání, kde lhůta je maximálně 30 dní, se lhůta pro doplnění u prvního jednání nechá na uvážení soudce – jedná se o klasickou soudcovskou lhůtu. Tato lhůta se stanoví se zřetelem k důvodům, které účastník uvedl v žádosti o poskytnutí lhůty. Samozřejmě o tom, které důkazy soud provede, rozhoduje soud tak, jak je uvedeno v § 120 odst.1 OSŘ. Soud není vázán důkazními prostředky tak, že by byl povinen provést všechny nabízené důkazy, které navrhli účastníci řízení. Soud je oprávněn posoudit všechny navrhované důkazy a rozhodnout o tom, které z těchto důkazů provede. Soud tedy nebude provádět ty důkazy, které jsou pro posuzovanou věc nerozhodné nebo nedůležité a nesměřují

ke zjištění skutkového stavu věci. Dále také soud neprovede důkazy, které jsou předkládány pouze proto, aby účelově prodlužovaly soudní řízení. Návrh na provedení důkazu, který soud nechce provést může být zamítnut usnesením. Proti tomuto usnesení není přípustné odvolání.

5.1.4) Povinnosti účastníků řízení při koncentraci řízení

Zásada koncentrace řízení upravuje to, že k tvrzením a důkazům, které účastníci řízení navrhli po koncentraci řízení soud nesmí přihlížet. Aby k těmto skutečnostem mohl soud přihlídnout, musela by se uplatnit nějaká výjimka z koncentrace řízení. Z úpravy, jak je nastavena koncentrace řízení, je vidět tlak na účastníky řízení, aby v přesně vymezeném časovém úseku splnili povinnost tvrzení a povinnost důkazní před soudem prvního stupně. Z pohledu koncentrace řízení je tedy právně relevantní pouze to, jaké důkazy a jaká tvrzení byly uplatněny do konce koncentrace řízení.

5.2) Výjimky z koncentrace řízení

Výjimky z koncentrace řízení jsou upraveny v §114c a §118b OSŘ. Jedná se ustanovení §118b OSŘ, které stanoví výjimky jak pro přípravné jednání, tak pro jednání v prvním stupni. Pokud tedy jsou splněny tyto podmínky, potom účastníci mohou uvádět tvrzení, skutečnosti a důkazy i po koncentraci, která je vázána na okamžik skončení prvního jednání ve věci případně na okamžik skončení přípravného jednání. V případě výjimky tedy lze uvádět rozhodné skutečnosti a důkazy dle §119a OSŘ nejpozději do vyhlášení rozhodnutí ve věci samé.

5.2.1) Skutečnosti nebo důkazy, jimiž má být zpochybněna věrohodnost již provedených důkazních prostředků

Dle této výjimky se koncentrace řízení nevztahuje na skutečnosti a důkazy, kterými účastníci řízení hodlají zpochybnit věrohodnost předložených důkazů a tvrzení a dále na ty důkazy, které nastaly nebo vznikly po prvním jednání. Dále se jedná o důkazy, které účastníci nemohli uvést bez své viny.

V principu tato výjimka zajišťuje, aby účastníci řízení měli možnost bránit se proti důkazům, o jejichž věrohodnosti mají pochyby. Stranám v průběhu řízení většinou není zřejmé, jak bude soud hodnotit věrohodnost jednotlivých důkazů. Toto hodnocení bude uvedeno až v odůvodnění rozhodnutí, a proto musí mít účastník řízení možnost vyvrátit věrohodnost konkrétního důkazu již během řízení před soudem prvního stupně. Jak uvádí JUDr. Bureš v komentáři k OSŘ

„Zpochybněním věrohodnosti důkazních prostředků se rozumí tvrzení a pomocí důkazů prokázání takových skutečností, které mohou mít samy o sobě nebo ve spojení s již známými skutečnostmi vliv na hodnocení soudem provedeného důkazního prostředku z hlediska jeho věrohodnosti.“ Nové skutečnosti a důkazy tedy mohou vést k pozitivním skutkovým zjištěním, která se od původního – tedy zpochybněného skutkového stavu budou lišit.

5.2.2) Skutečnosti a důkazy, které nastanou po ukončení koncentrace řízení

Další výjimka ze zásady koncentrace dle § 114c a §118b OSŘ se vztahuje na skutečnosti a důkazy, které nastanou po ukončení koncentrace řízení. Původně se tato výjimka výslovně vztahovala pouze na přípravné jednání, a to do 1. 1. 2013, kdy nabyl účinnosti zákon č. 404/2012 Sb., který novelizoval předmětné ustanovení OSŘ. Do účinnosti této novely byla situace taková, že zákon pamatoval pouze na skutečnosti a důkazy, které nastaly po přípravném jednání, nikoliv po prvním jednání ve věci. Tato výjimka reaguje na fakt, že právní vztahy, které jsou předmětem sporu, se mohou vyvíjet i během řízení.

5.2.3) Skutečnosti a důkazy, které účastník bez své viny nemohl včas uvést

V této souvislosti je ale vždy nutné zkoumat to, zda účastník nemohl do zkoncentrování řízení uplatnit důkazy bez své viny. Tento problém řešil i Nejvyšší soud, který dovodil, že za takové důkazy a fakta je namístě pokládat ta, o kterých účastník řízení nemohl vědět, i kdyby vynaložil veškeré rozumné úsilí k jejich zjištění. (Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2002, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001). V praxi se tedy jedná o takové případy, kdy bude předložen důkaz, který se nemohl před koncentrací řízení provést.

5.2.4) Skutečnosti a důkazy, uvedené účastníky řízení po vyzvání soudem

Další výjimkou, která je uvedena v §118b odst. 1 OSŘ, jsou skutečnosti a důkazy, které účastníci uvedli až poté, co byl některý z nich vyzván k doplnění rozhodujících skutečností dle §118a odst. 1 až 3 OSŘ.

5.3) Nedostatečné nebo nesprávné poučení o koncentraci řízení

Podle §114c odst. 5 OSŘ je soud povinen před skončením přípravného jednání poučit účastníky řízení o koncentraci řízení. V případě porušení této povinnosti dochází k tomu, že v řízení nejsou účastníci omezeni koncentrací řízení. Je tedy nutné posoudit, co se stane v případě, že soud sám zjistí, že neposkytl účastníkům řízení správné poučení. Lze dovodit, že v tomto případě nejsou

účastníci řízení omezení systémem koncentrace. V praxi bude nutné posuzovat, zda koncentrace řízení tedy v důsledku nesprávného poučení bude trvat až do vyhlášení rozsudku, nebo zda bude možné v průběhu řízení koncentraci řízení znovu aktivovat poučením soudu. Jak uvádí JUDr. Bureš v komentáři k OSŘ: „Máme za to, že vzhledem k univerzalitě zásady koncentrace řízení, která se projevuje tím, že každé sporné řízení je koncentrováno za podmínky, že účastníkům se dostalo náležitého poučení, se koncentrace i v takovém případě uplatní. Koncentrováno bude případně další jednání, před kterým soud účastníky o koncentraci řádně poučí a, bude-li třeba, zpravidla jim poskytne též dodatečnou lhůtu ke splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní. Protože účastník si musí být předem vědom toho, že jednání, k němuž je předvolán, bude koncentrováno, nelze dovozovat, že s poučením při prvním jednání, jímž soud napraví chybějící nebo nedostatečné poučení z přípravného jednání, se spojují účinky koncentrace ke skončení prvního jednání ve věci.“

Uvedený problém řeší i judikatura nejvyššího soudu např. podle usnesení Nejvyššího soudu 22 Cdo 4893/2015. „Nebyla-li provedena příprava jednání podle §114c o. s. ř., mohou účastníci uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení prvního jednání, popřípadě do uplynutí lhůty, která by byla účastníkům poskytnuta k doplnění tvrzení o skutečnostech významných pro věc, k podání návrhů na provedení důkazů nebo ke splnění dalších procesních povinností. Účinky tzv. koncentrace řízení podle ustanovení §118b OSŘ nenastanou, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení.“ Dále v 29 Cdo 604/2012 se řeší koncentrace řízení a poskytnutí poučení účastníku řízení: „Pokud nebylo účastníku řízení poskytnuto poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 a odst. 3 OSŘ před koncentrací řízení, ačkoli se tak stát mělo, nebrání ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ tomu, aby tyto skutečnosti vylíčil, resp. aby označil důkazy potřebné k prokázání svých skutkových tvrzení i poté, kdy došlo ke koncentraci. V rozsahu, v němž skutková tvrzení a důkazy doplňuje jedna strana sporu i poté, co nastala koncentrace řízení, může doplnit tvrzení a označit důkazy i strana druhá.“

A pak zejména judikát 33 Cdo 2026/2012, který řeší koncentraci řízení v souvislosti s poučovací povinností soudu: „Účinky tzv. koncentrace řízení podle

ustanovení §118b OSŘ nenastanou, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat tzv. koncentrace řízení. V zájmu zamezení neodůvodněných rozdílů ve výkonu poučovací povinnosti soudu v jednotlivých případech, v nichž dochází k tzv. koncentraci řízení podle §118b odst. 1 a 2 OSŘ, musí se poučení o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích vždy dostat účastníkům jak předem (v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání), neboť účastníkům je třeba dát s potřebným předstihem vědět o tom, do kdy mohou v řízení splnit svou povinnost tvrzení a důkazní povinnost, aby se i z tohoto hlediska mohli na jednání připravit, tak také při samotném úkonu (roku) soudu (při přípravném jednání, při jednání nebo při dalším jednání), jehož skončením tzv. koncentrace řízení nastane, neboť je (v zájmu právní jistoty a dalšího "předvídatelného" postupu řízení) nezbytné, aby účastníci vždy - i s přihlédnutím k tomu, že doba, kdy nastane koncentrace řízení nemusí být vždy snadno stanovitelná - bez pochybností věděli o tom, že řízení bude zkoncentrováno a kdy k tomu dojde, a aby tomu mohli přizpůsobit svůj další postup v řízení.“

Dle judikátu 32 Cdo 2231/2015. „Poučení o koncentraci řízení podle §118b odst. 1 a 2 o. s. ř. se musí dostat účastníkům vždy jak předem (v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání), tak také při samotném úkonu (roku) soudu (při přípravném jednání, při jednání nebo při dalším jednání), jehož skončením tzv. koncentrace řízení nastane. Koncentrace řízení tudíž nenastává nejen tehdy, jestliže účastníci nebyli poučeni v případech uvedených v ustanoveních §118b odst. 2 části věty za středníkem a §114c odst. 5 o. s. ř., ale vždy, jestliže účastníci nebyli o tzv. koncentraci řízení a o jejích účincích poučeni, jednak v předvolání k přípravnému jednání, k jednání nebo k dalšímu jednání, jednak před skončením přípravného jednání, jednání nebo dalšího jednání, má-li v této době nastat koncentrace řízení. Procesní důsledky, které zákon pojí s poskytnutím procesního poučení, nenastávají v případě, že poskytnuté poučení neodpovídá zákonným požadavkům. Poučení, které je neúplné, je poučením nedostatečným, a poskytnutí nedostatečného poučení je z hlediska procesních důsledků třeba klást naroveň situaci, kdy poučení nebylo dáno vůbec.“

5.4) Změna žaloby a koncentrace řízení

V případě, že dojde ke změně žaloby je nutné postupovat podle §95 OSŘ, bohužel tento paragraf výslovně nestanoví, co se takovou změnou žaloby rozumí. Vychází se přitom ze zásady, že připuštění změny žaloby podle §95 nemá vliv na účinky koncentrace řízení, která nastala buď skončením přípravného jednání nebo prvního jednání. V případě, že tedy soud připustí změnu žaloby podle tohoto ustanovení, tak účinky koncentrace dotčeny být nemohou. Koncentrace řízení trvá i pokud se žaloba změní. Tato změna však ve spojení s koncentrací řízení může znamenat to, že původně uvedená skutková tvrzení nebudou odpovídat skutkové podstatě změněné žaloby. Za změnu žaloby se dle nejvyššího soudu považuje, pokud se žalobce domáhá něčeho jiného, než čeho se domáhal v původní žalobě, nebo pokud požaduje na základě stejného skutkového základu více, než požadoval v původní žalobě; o změnu žaloby jde i tehdy, když žalobce sice i nadále požaduje stejné plnění (stejně kvality a stejného rozsahu), ale na základě jiného skutkového stavu, než jak jej vylíčil.⁷³ Za změnu žaloby se považuje i náprava omylu v právním názoru, k němuž došlo při podání žaloby (tuto lze odstranit pouze pomocí změny žaloby).⁷⁴

To, že dojde ke změně žaloby, může znamenat, že se žalobce dostane do problémů, protože v případě, že tuto změnu provádí po koncentraci řízení, tak už nebude možné po této změně uvádět další skutečnosti ani důkazy. V těchto případech se může stát, že po změně žaloby dojde ke zhoršení pozice žalobce a sníží se jeho možnost úspěchu. Proto, aby mohl žalobce uvádět další důkazy a tvrzení, bohužel tedy často bude nastávat situace, že žaloba bude často brána zpět a bude podáván nový žalobní návrh. To bohužel může znamenat průtahy v řízení, a tedy přesně opačný efekt, než bylo původně zamýšleno při přijetí této právní úpravy.

5.5) Změna a přistoupení účastníků řízení a koncentrace řízení

V případě, že soud připustil přistoupení dalšího účastníka řízení podle §92 odst.1 OSŘ anebo záměnu účastníka podle §92 odst.2 OSŘ, pak účinky koncentrace řízení nastávají podle §118b odst.2 OSŘ s novými účastníky ukončením prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka a které se ve

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2502/2000. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 11. 2012].

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001, sp.zn. 21 Cdo 2369/2001. In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 27. 11. 2012].

věci konalo. V případě přistoupení nebo záměny účastníka je tedy soud povinen účastníky poučit v předvolání k jednání. To znamená, že v případě přistoupení nebo záměny účastníka se účinky koncentrace posouvají, a to do ukončení prvního jednání, které bylo nařízeno po přistoupení nebo záměně účastníka.

Zákon současně výslovně stanoví, že o koncentraci řízení musí být účastníci poučeni. Z výše uvedeného ustanovení vyplývá, že u účastníka, který přistoupil do řízení dochází k prolomení koncentrace, což ve svém důsledku znamená, že i původní účastníci řízení mohou uvádět nové skutečnosti a důkazy a i vůči nim dochází k prolomení koncentrace, avšak jen částečně, protože mohou uvádět jen takové skutečnosti a důkazy, které se vztahují k novému účastníkovi řízení. Zákon také stanoví, že účastníci o koncentraci musí být poučeni v předvolání. Na tomto místě je nutné poznamenat, že soud musí poučit i původní účastníky, když i vůči nim dochází k prolomení koncentrace, byť jen částečně. Zákon zároveň výslovně stanoví, jaké jsou následky v případě, že soud toto poučení účastníkům neposkytne.

Vedle zákonného ustanovení, které se týká změny účastníka může dojít i k další změně osoby, a to na základě univerzální nebo či singulární sukcese. Zákon neupravuje to, zda se výjimka z koncentrace řízení vztahuje i na tyto účastníky, a proto tito účastníci v případě, že již došlo ke koncentraci a nesplňují žádnou z výjimek umožňujících prolomení koncentrace, již nemohou uvádět nové skutečnosti ani navrhopat nové důkazy. V případě, že tyto osoby se dostanou na místo dosavadního účastníka řízení a budou muset vstoupit do řízení ve stavu, v jakém je. Tento postup je zcela na místě, neboť za situace, kdy by bylo možné při uplatnění univerzální či singulární sukcese prolomit koncentraci, pak by mohlo docházet k obcházení zákona při účelovém využívání těchto institutů.

5.6) Koncentrace řízení dle §119a OSŘ

Jedná se o ustanovení, které bylo do občanského soudního řádu začleněno Velkou novelou. V době účinnosti Velké novely neexistovala zákonná koncentrace v podobě jako je to nyní. Koncentrace existovala pouze u zákonem vyjmenovaných řízení a pro ostatní řízení bylo možné využít koncentraci soudcovskou (dle dnes již zrušeného § 118c OSŘ. Použití § 119a OSŘ mělo být v případech, kde se neuplatnila zákonná ani soudcovská koncentrace. Přestože dnes je koncentrace upravena zejména v § 118a OSŘ, tak i dnes má toto ustanovení stále své opodstatnění, i přestože došlo ke zrušení soudcovské koncentrace a na všechna

sporná řízení se uplatňuje koncentrace zákonná. V případě, že nastane koncentrace řízení ještě před vyhlášením rozhodnutí ve věci samé tj. dojde ke koncentraci dle §114c odst. 5 OSŘ nebo dle §118b odst. 1 OSŘ, pak se § 119a odst. 1 OSŘ nepoužije.

Rozdílná situace ovšem nastává u řízeních, kde koncentrace řízení nastala dle §114c odst. 5 a §118b odst. 1 OSŘ. V těchto případech mohou účastníci řízení po zrušení a vrácení věci prvostupňovému soudu uvádět další skutečnosti a důkazy pouze v těch případech kdy toto zjišťování nebylo v původním řízení před soudem prvního stupně zkoncentrováno, ať už pro procesní pochybení soudu, nebo z jiných důvodů.⁷⁵

Z ustanovení §119a odst. 1 OSŘ nelze dovozovat poučovací povinnost soudu o koncentraci již zkoncentrovaného řízení, ani povinnost soudu poskytnout opakované poučení podle §118a odst. 1 až 3 OSŘ. V případě, že dojde ke zrušení rozsudku soudu prvního stupně odvolacím soudem, má se za to, že ke koncentraci navozené § 119a odst. 1 OSŘ nikdy nedošlo. Odlišná situace ale nastává v případě zrušení rozsudku u sporných řízení, ve kterých došlo ke koncentraci podle §114c odst. 5 nebo §118b odst. 1 OSŘ. Zde tedy nedochází k prolomení koncentrace, protože tyto typy koncentrace nejsou vázány na rozsudek, ale jsou vázány na okamžik skončení přípravného jednání nebo na okamžik skončení prvního jednání ve věci samé. Je tedy vidět, že v případě zrušení rozsudku ve sporných řízeních, kde byla koncentrace řízení učiněna podle §119a odst. 1 OSŘ účastníci mohou uvádět další do této doby neuváděné skutečnosti a předkládat doposud nepředložené důkazy bez jakéhokoliv omezení.

5.7) Poučovací povinnost soudu dle §119a OSŘ

Podle ustanovení § 119a odst.1 OSŘ. „Před skončením jednání je předseda senátu povinen účastníky přítomné při jednání poučit, že všechny rozhodné skutečnosti musí uvést a že důkazy musí být označeny dříve, než ve věci vyhlásí rozhodnutí, neboť později uplatněné skutečnosti a důkazy jsou odvolacím důvodem jen za podmínek uvedených v § 205a. Ustanovení §118b a §175 odst. 4 část první věty za středníkem tím nejsou dotčena.“ Zde je tedy uvedena povinnost soudu poučit účastníky přítomné na jednání.

⁷⁵ SVOBODA, Karel a kol. Občanský soudní řád. Komentář. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. 2013, s. 430. ISBN 978-80-7400-506-0.

Jak uvádí JUDr. Bureš v komentáři k OSŘ: „Univerzalita koncentrace řízení znamená, že ve sporných věcech nyní poučení dle §119a odst.1 přichází v úvahu jedině za předpokladu, že řízení není vůbec koncentrováno, protože soud neposkytl správné poučení při přípravném jednání, popřípadě jestliže se nové skutečnosti či důkazy, které by na základě poučení účastníci mohli navrhnout či označit, týkají některé z dalších výjimek z koncentrace řízení, resp. jestliže soud si uvědomil, že v rámci přípravného jednání neposkytl řádné poučení podle § 118a odst. 1 a 3 a napravuje to poučením podle §119a.“

Jak bylo již výše uvedeno, poučovací povinnost podle § 119a odst. 1) směřuje jen vůči účastníkům, kteří jsou u jednání přítomni. Podle judikatury vrchního soudu bylo uvedeno, že „Odvolatel, který nebyl poučen podle § 119a o. s. ř., protože se k jednání bez omluvy nedostavil (§ 101 o. s. ř.), nemůže v odvolacím řízení uplatňovat nové skutečnosti a důkazy ve smyslu § 205a odst. 1 písm. d) o. s. ř.“⁷⁶

Podobně situaci řeší i judikát nejvyššího soudu 28 Cdo 606/2015. „Adresáty poučení podle §119a odst. 1 o. s. ř. (jakož i předvolání k jednání odročenému výlučně za účelem vyhlášení rozsudku) nejsou ti účastníci řízení, kteří se soudního jednání neúčastní. Toho, že jim poučení dle citovaného ustanovení nebylo poskytnuto, se proto mohou úspěšně dovolávat jen tehdy, pokud soud v rozporu s ustanovením §101 odst. 3 o. s. ř. jednal v jejich nepřítomnosti.“

Zákon na rozdíl od §118a odst. 4 OSŘ tak v §119a odst.1 výslovně nestanoví, že by toto poučení mělo být poskytnuto pouze účastníkům, kteří nejsou právně zastoupeni. Toto poučení se tedy poskytuje i kvalifikovaným zástupcům účastníků, tj. advokátům, notářům. Ustanovení §119a OSŘ se vztahuje na řízení před soudem prvního stupně, a proto je nelze aplikovat v odvolacím řízení.

V praxi často nastává situace, kdy je jednání odročeno za účelem vyhlášení rozhodnutí. Pak vyvstává zásadní otázka, a to kdy má být účastníku poskytnuto poučení dle §119a OSŘ. V takovém případě by mělo být poučení podle §119a OSŘ poskytnuto před skončením jednání, ve kterém byla věc projednána. V řízení se také může stát, že po poučení dle §119a OSŘ některý z účastníků zareaguje a předloží soudu dosud neuváděná tvrzení či nepředkládané důkazy. Soud musí zkoumat, zda lze připustit důkazy a tvrzení ve smyslu §118b a §114c OSŘ.

⁷⁶ 11Cmo 294/2001

V případě, že soud připustí, že tato tvrzení či důkazy jsou relevantní a přípustná, pak bude muset po doplnění dokazování vždy poskytnout nové poučení. Důvod, proč soud bude muset poučení poskytnout opětovně, je, že předložením nových skutečností či důkazů došlo k prolomení koncentrace dle § 119a OSŘ, a pokud by soud opětovně poučení neposkytl, pak by řízení trpělo vadou.

V případě, že soud vyhodnotí, že může ukončit jednání, musí účastníky opět poučit dle § 119a odst.1 OSŘ. Původně poskytnuté poučení bylo konzumováno a před novým skončením jednání z něj nelze vycházet, protože se změnila konkrétní procesní situace, za níž bylo původní poučení poskytnuto. Při poučovací povinnosti dle § 119a odst.1) OSŘ platí, že musí být náležitě konkrétní a že soud je povinen poučení poskytnout v době, kdy je toho podle stavu řízení pro účastníka zapotřebí.⁷⁷

5.8) Koncentrace řízení dle §205a OSŘ

Pro odvolací řízení ve sporných věcech platí zásada neúplné apelace, což znamená, že v odvolacím řízení nelze až na stanovené výjimky uvádět nové skutečnosti a nové důkazy. Základním předpokladem pro užití neúplné apelace je zásada, že soud prvního stupně je instancí skutkovou, což znamená, že u tohoto soudu mají být provedeny všechny důkazy, které jsou třeba k prokázání sporných právně významných skutkových tvrzení. Zákon proto ukládá účastníkům řízení v přesně určeném časovém intervalu, aby předložili všechny soudu prvního stupně všechny právně významné skutečnosti a označit v té době všechny dostupné důkazy. O této povinnosti musí být účastníci řízení poučeni.

V případě koncentrace řízení lze uvést nové skutečnosti pouze za podmínek uvedených v §118a odst. 3 OSŘ a po rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé jen za podmínek uvedených v §205a odst. 1 OSŘ. Tento paragraf obsahuje jednak obecný zákaz uvádění nových skutečností a důkazů v odvolání, postihující prakticky jen případy, v nichž je přípustné uvádět nové skutečnosti a důkazy v koncentrovaném řízení v prvním stupni a jednak stanoví výjimky z tohoto zákazu. V případě splnění podmínek podle § 205a odst.1) písmeno a) a f) OSŘ mohou být odvolacím důvodem také nové skutečnosti a důkazy, které z těchto ustanovení vyplývají.⁷⁸

⁷⁷ BUREŠ, Jaroslav. Občanský soudní řád: komentář. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-378-7., strana 856

⁷⁸ DRÁPAL, Ljubomír. Občanský soudní řád: komentář. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

I ústavní soud se ve svém nálezu II.ÚS 385/15 zabýval otázkou koncentrace v odvolacím řízení“ „Zásada projednací vymezuje v občanském soudním řízení důkazní břemeno jako procesní odpovědnost za výsledek řízení, které stíhá toho z účastníků, v jehož zájmu je, aby soud uznal tvrzenou skutečnost za prokázanou. Nelze proto souhlasit s odvolacím soudem, že předložení „rozhodujícího důkazu“ až v odvolacím řízení nemůže jít k tíži žalobce. Zásada koncentrace řízení je zákonným zákazem adresovaným soudu, podle něhož ke skutečnostem a důkazům, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, nelze přihlížet, a nedává soudci prostor k uvážení, když navíc k prokázání svého tvrzení, že původní vlastníci náhrada za vyvlastnění skutečně vyplacena byla, měl žalobce, nadto zastoupený advokátem, v průběhu řízení před soudem prvního stupně, které trvalo téměř šest let, k dispozici možnost vyhledávat v archivech potřebné dokumenty.

Zásada neúplné apelace pak připouští doplnění dokazování v odvolacím řízení, a to pouze ve výjimečných případech taxativně uvedených v §205a občanského soudního řádu. Naproti tomu, skutečnosti a důkazy, o nichž se účastník dozvěděl až po vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně, které ale nastaly před jeho vyhlášením, lze uplatnit pouze žalobou na obnovu řízení, budou-li splněny i další předpoklady vyžadované §228 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu.

Pokud za dané procesní situace odvolací soud připustil žalobcem nově předložené důkazy, prolomil zásadu neúplné apelace, když přípuštění takových důkazů ani jako výjimečné neodůvodnil. Tímto postupem odvolacího soudu bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele na spravedlivý proces.“

5.8.1) Nové skutečnosti dle §205a OSŘ

Za nové skutečnosti, které byly uplatněny v odvolání, jsou z hlediska § 205a OSŘ považovány takové skutečnosti, které nebyly některým účastníkem řízení uplatněny před soudem prvního stupně nebo v průběhu tohoto řízení jinak nevyšly najevo. Důkazy jsou nové v případě, že nebyly navrženy žádným z účastníků a ani nebyly provedeny soudem prvního stupně podle §120 odst.3 OSŘ. Důkaz, který byl navržen před soudem prvního stupně v rozporu s účinky koncentrace řízení a k němuž soud prvního stupně nepřihlížel, nemůže být v odvolacím řízení považován za nový důkaz.

Otázku „nového důkazu“ řeší i Nejvyšší soud v rozsudku 29 Cdo 3287/2010. „Nový důkaz v odvolacím řízení.“ Z pohledu odvolacího řízení jde o

„nový“ důkaz tehdy, jestliže nebyl navržen v průběhu řízení před soudem prvního stupně (tj. od jeho zahájení do vyhlášení rozsudku) žádným z účastníků a nebyl ani proveden soudem prvního stupně podle ustanovení §120 odst. 3 věty první o. s. ř. V případě, že důkaz byl za řízení před soudem prvního stupně některým z účastníků označen (alespoň natolik konkrétně, aby mohl být i individualizován), byl z hlediska ustanovení §205a o. s. ř. před soudem prvního stupně uplatněn, a nejde tedy o „nový“ důkaz v odvolacím řízení bez ohledu na to, jak s ním soud prvního stupně naložil.“

Podobně je koncipováno rozhodnutí Nejvyššího soudu 29 Cdo 2172/2014.

5.8.2) Uplatnění nových skutečností a důkazů dle §205a

Ustanovení § 205a odst.1) písm. a) OSŘ stanoví, že nová tvrzení a důkazy lze uvádět, pokud se týkají podmínek řízení, věcné příslušnosti soudu, vyloučení soudce a obsazení soudu. Tuto podmínku zkoumá soud kdykoliv za řízení, neboť soud má povinnost zkoumat podmínky kdykoliv za řízení, a proto je zde prolomena koncentrace v tom směru, že tyto podmínky má případně zkoumat i soud odvolací.

Dle písmene b) uvedeného ustanovení lze v odvolacím řízení uvádět nové skutečnosti, což může znamenat, že v řízení došlo k vadám, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. V odvolacím řízení mohou být uváděny takové skutečnosti a důkazy, kterými lze prokázat, že v řízení došlo k vadám, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí.

Písmeno c) spočívá v tom, že před odvolacím soudem jsou předkládány takové skutečnosti a důkazy, které slouží ke zpochybnění věrohodnosti důkazních prostředků, na nichž spočívá rozhodnutí soudu prvního stupně. Tuto otázku řeší nejvyšší soud např. v rozhodnutí 26 Cdo 520/2010: „Zpochybněním věrohodnosti důkazních prostředků lze rozumět zejména taková tvrzení a k nim označené důkazy, jež vyvracejí závěry soudu prvního stupně o tom, že určitý důkazní prostředek je věrohodný a lze z něj tedy při zjišťování skutkového stavu vycházet, či naopak věrohodný není a skutkové závěry na něm budovat nelze. Naopak o zpochybnění věrohodnosti důkazních prostředků, na nichž spočívá rozhodnutí soudu prvního stupně, nejde, má-li být pomocí skutečností a důkazů, které účastník nově uplatnil v odvolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně nebo za odvolacího řízení, skutkový stav věci zjištěn jinak, než jak ho zjistil soud prvního stupně na základě jím provedeného hodnocení důkazů.“

Písmeno d) souvisí s tím, že příčinou neúspěchu odvolatele bylo neunesení důkazního břemene z důvodu porušení poučovací povinnosti soudu prvního stupně dle § 118a OSŘ.

Písmeno e) je výjimkou z uplatnění koncentrace v odvolacím řízení spočívající v chybném poučení soudu o koncentraci dle § 119a odst. 1 OSŘ.

Jak je uvedeno v rozsudku nejvyššího soudu 33 Cdo 2763/2013: Východiskem pro užití neúplné apelace je zásada, že soud prvního stupně je instancí, u které mají být provedeny všechny účastníky navržené důkazy potřebné k prokázání právně významných skutkových tvrzení. K tomu zákon ukládá účastníku povinnost tvrdit před soudem prvního stupně všechny pro věc v té době existující právně významné skutečnosti a označit všechny v té době dostupné důkazy způsobilé k jejich prokázání. O této povinnosti musí být účastník poučen v průběhu celého řízení, zejména pak podle § 119a o.s.ř. před rozhodnutím o věci samé. Nastane-li koncentrace řízení, lze uvést nové skutečnosti a důkazy jen za podmínek uvedených v § 118b odst. 1, věť třetí, o.s.ř. a po rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (s výjimkou rozsudků pro uznání a pro zmeškání) jen za podmínek uvedených v § 205a odst. 1 o.s.ř. Nastane-li některá z výjimek ze zákazu skutkových a důkazních novot, uvedená v § 205a odst. 1 pod písmeny a/ až f/ o.s.ř., jsou způsobilým odvolacím důvodem také nové skutečnosti a nové důkazy, a to v rozsahu, v jakém z těchto výjimek vyplývají. V ostatních případech nové skutečnosti a nové důkazy nemohou být v odvolání účinně uplatněny.“

Poslední výjimku představují takové skutečnosti a důkazy, které nastaly až po vyhlášení (vydání) rozhodnutí.

6) ÚVAHY DE LEGE FERENDA KE KONCENTRACI CIVILNÍHO ŘÍZENÍ

Česká právní úprava koncentrace civilního soudního řízení není dokonalou ani bezchybnou právní úpravou, lze o ní ovšem říci, že splnila účel, kvůli kterému byla do českého právního řádu znovuzavedena. Přispěla ke zkrácení mnoha soudních řízení, která by se jinak mohla táhnout i roky. Zefektivnila vedení soudního procesu a alespoň trochu odlehčila zahlcovanou soudní soustavu. Avšak stejně jako má strana dvě mince, tak i zavedení koncentrace nepřineslo pouze klady, ale i zápory a prakticky hned po jejím zavedení vypluly na povrch chyby, které její znovuzavedení do soudního řízení přineslo.

Mnoho soudců a advokátů⁷⁹ konstatuje, že koncentrace řízení je dobře míněným záměrem, avšak zejména u složitějších sporů představuje určitou komplikaci a účastníky, jakož i samotný soud, mnohdy vystavuje neadekvátnímu tlaku.⁸⁰ Koncentrace řízení je totiž založena na tom, a počítá s tím, že sami účastníci řízení, kteří před soudem vystupují musí být na řízení co nejlépe připraveni, mít všechny důkazní prostředky a skutková tvrzení uspořádané a musejí být připraveni je předložit, protože podle poučení, kterého se jim ze strany soudu dostalo již žádnou další příležitost zřejmě mít nebudou. Samozřejmě, pokud se na ně nebude vztahovat jedna z výjimek, kdy může dojít k prolomení koncentrace. V obavě, aby subjekty později v řízení nezjistili, že měli uplatnit nějaké tvrzení nebo důkaz, ale již jim v tom brání koncentrace, mnozí účastníci řízení nerozlišují mezi důležitými a irelevantními důkazními prostředky a tvrzeními a soudy zavalují vším, co mají k dispozici a co mají nashromážděno, ať je kvalita či relevantnost předkládaných skutečností jakákoliv.⁸¹ Soudy tedy nejsou zavalovány důkazy v opakujících se vlnách, ale v jednom okamžiku je jim předloženo velké množství skutečností, důkazů a tvrzení, kterými se musejí zabývat. Já toto shledávám pozitivním. Ano, nepochybuji o tom, že je velice těžké nastudovat a posoudit naráz velké množství

⁷⁹ Svoboda, K. v SVOBODA, K. Chceme legální nebo arbitrární pořádek? Soudní rozhledy. 2010, roč. 16, č. 10, s.353-355 nebo <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-konci-prvni-jednani-z-hlediska-zasady-koncentrace-rizeni-92684.html> nebo Benešová, J. v <https://www.pravniprostor.cz/nazory/glosa-jany-benesove/nad-koncentraci-rizeni-se-smraka>

⁸⁰<https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-konci-prvni-jednani-z-hlediska-zasady-koncentrace-rizeni-92684.html>

⁸¹<https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-konci-prvni-jednani-z-hlediska-zasady-koncentrace-rizeni-92684.html>

důkazních prostředků z nichž mnoho bylo předloženo účastníky tzv. „pro jistotu“, na druhou stranu, je podle mě velice pozitivní to, že jakmile je jednou soud posoudí, respektive probere, v dalším průběhu řízení již nemusí znovu zkoumat důkazy nové, které by mohly ovlivnit řízení a pracuje pouze s těmi, které již zná, a to z prostého důvodu – nové skutečnosti nejsou, díky zásadě koncentrace umožněny.

Jak už bylo řečeno, koncentrace řízení by měla vést účastníky řízení ke větší zodpovědnosti a ke zvyšování jejich právního vědomí, že v okamžiku, když předstupují před soudní tribunál, tak na tuto skutečnost mají být připraveni a nebudou moci tedy zbytečně protahovat soudní řízení různými úkony, Jako například tím, že nebudou moci předložit další navrhované skutečnosti a důkazní prostředky. Zbytečně vytvářené průtahy v řízení by měly pouze za důsledek zvyšování zatížení soudu, skrze něž v důsledku dochází k prodlužování soudních řízení. Pokud účastníci přípravu na řízení neprovedou, koncentrace je svým způsobem potrestá tím, že ztratí možnost předkládat nové důkazy a skutková tvrzení.

Bohužel toto řešení, které jednoznačně urychluje vyřízení soudního řízení se zdá některým odborníkům z oblasti práva jako porušování zásady spravedlivého procesu. Zamezení předkládání nových skutečností v určitém okamžiku soudního řízení totiž může zákonitě vést k tomu, že ve chvíli, kdy dojde k vynesení rozhodnutí, situace, kvůli které se řízení vedlo bude již jiná, než řízení začalo nebo se může stát, že díky pozdě podaným důkazním prostředkům (po okamžiku koncentrace) bude v řízení rozhodováno jen na základě důkazů, které nejsou účastníkovými „nejsilnějšími zbraněmi“. Mám na mysli situaci, kdy účastník řízení předloží určité důkazy, o kterých si myslí, že jsou dobré, nastane koncentrace a on si uvědomí, že měl k dispozici a mohl předložit skutková tvrzení a důkazy relevantnější, která by mu v řízení pomohla, ale je již pozdě. Samozřejmě na toto opomenutí lze lehce nahlížet jako na trest za nepřipravenost účastníka, ale myslím si, že pokud se jedná o stranu žalovanou, může zde hrát roli i lidský faktor (šok ze zaslané žaloby, panika z blížícího se řízení před soudem), který z nějakého důvodu ovlivní schopnost předložit patřičné důkazní prostředky.

I z toho důvodu se tedy domnívám, že z hlediska soudního řízení by měla nastat jistá kombinace zákonné a soudcovské koncentrace, kde by měla být posílena pozice soudce. Soudce sám by mohl na základě takového posílení pravomocí určovat okamžik koncentrace, ale ne ve chvíli, kdy mu to zákon ukládá, ale kdykoli

v průběhu řízení, kdy by na základě svého uvážení došel k přesvědčení, že je již vhodný čas stanovit okamžik koncentrace. O tomto okamžiku by samozřejmě musel s určitým časovým předstihem poučit účastníky sporu, kteří by tak nemohli být překvapeni, že k okamžiku koncentrace řízení náhle došlo.

Tento můj názor je v souladu s judikaturou Ústavního soudu. Ústavní soud sám v některých případech došel k rozhodnutí, že zrušil rozsudky soudů nižších instancí z důvodu jejich přísného formalismu, respektive pozitivismu. Ústavní soud konstatoval, že sice soud postupoval podle práva, když uplatnil koncentraci řízení tak, jak dle zákona měl, ale tato její uplatnění mělo za následek narušení práva na spravedlivý proces a tím pádem toto vedlo k tomu, že bylo zpochybněno, zda bylo rozhodnutí spravedlivé.

7) ZÁVĚR

Z mého pohledu na problematiku, a to včetně mých závěrů ohledně možné budoucí právní úpravy koncentrace řízení v předcházející kapitole této diplomové práce musím konstatovat, že současná právní úprava obsažená v občanském soudním řádu ve značné míře vyhovuje mým představám o její podobě.

Dalo by se říci, že se můj názor na problematiku shoduje s názorem prof. Winterové, která konstatovala, že: „Navzdory dílčím připomínkám lze, podle mého názoru, zavedení prvků koncentrace do českého civilního procesu uvítat. Chceme-li rychlejší a efektivnější proces, je třeba, aby k tomu přispěly všechny subjekty řízení (o vnějších faktorech nemluvě).

Mám za to, že nedostatky, které zásada koncentrace má a které se již v minulosti po jejím zavedení objevily, byly v průběhu času minimalizovány, ne-li kompletně odstraněny soudcovskou praxí. Také z tohoto důvodu se domnívám, že současná právní úprava je optimálním kompromisem mezi urychlením řízení a formalizovaným procesem předkládání důkazů, tvrzení a skutečností. Pokud však někdy v budoucnosti nastanou případné legislativní změny, které se budou týkat koncentrace řízení, dá se konstatovat, že budou-li vycházet ze zavedené praxe soudů, mohou právní institut koncentrace pouze vylepšit. Dle mého názoru je toto řešení efektivnější než případná „tvrdá“ legislativní změna ze strany zákonodárce, která by pouze vedla k tomu, že by již najité cesty pro fungování koncentrace řízení musely být soudy znovu dlouze budovány

Ano, zásada koncentrace řízení není bezchybná, ale z mého pohledu minimálně zamezuje tomu, aby k civilnímu soudu chodil každý, kdo si myslí, že má, byť jen malinkou šanci svůj spor vyhrát. Ne, soudní řízení není od toho, aby řešilo malicherné spory, soudní řízení by mělo být až tím posledním institutem, jak svou situaci řešit. Pokud se již tedy člověk dostane před soud, má být na tuto skutečnost dobře připraven a má být schopen předložit soudu takové důkazy a tvrdit takové skutečnosti, které má připraveny, se kterými je seznámen a kterými si je jist. A právě tato skutečnost, tj. že zásada koncentrace garantuje maximální důkazní připravenost účastníků řízení z mého pohledu jen upevňuje její místo v českém právním řádu a v právu civilního procesu rovněž.

RESUMÉ

Tato diplomová práce na téma „Koncentrace řízení, její funkce a její důsledky ve sporném řízení“ si klade za cíl seznámit čtenáře se zásadou koncentrace řízení, popsat její vývoj a funkci v rámci civilního procesu a dále důsledky, které vyvolává.

V úvodu práce je charakterizován civilní proces, jeho prameny, pojmové znaky a známé druhy, mezi které patří například řízení nalézací, vykonávací a exekuční a které jsou upraveny především v OSŘ (občanském soudním řádu) v ZŘS (zákoně o zvláštních řízeních soudních) a v některých dalších odvětvových zákonech.

Další část je věnována obecně zásadám, které se v rámci soudního civilního řízení objevují a je zde také konkrétní vymezení těch zásad, které mají co do důsledku spojitost se zásadou koncentrace řízení, tedy urychlení celého řízení.

Následující části práce se již věnují zásadě koncentrace řízení, jakožto procesnímu institutu, který představuje tzv. stopstav v civilním řízení před soudem. Tedy okamžik, po kterém již soudu, až na výjimky stanovené zákonem, nelze předkládat nové a do té doby neuvedené důkazní prostředky a skutková tvrzení. Text podává charakteristiku koncentrace řízení, včetně vymezení dvou režimů koncentrace řízení a její uplatnění v rámci civilního procesu. Také jsou zde vylíčeny důvody a situace, kdy dochází k prolomení této zásady. Jedná se zejména o případné změny žaloby nebo případy přistoupení či změny účastníků řízení.

V závěru práce jsou pak uvedeny názory odborné veřejnosti na téma koncentrace v civilním soudním procesu a současně s tím i mé vymezení kladů a záporů, které tato zásada v rámci řízení vyvolává a úvahy de lege ferenda k možné budoucí právní úpravě koncentrace řízení.

DIPLOMA THESIS

The main objective of this diploma thesis, dealing with the topic of "The Concentration of proceedings, its function and results in adversary proceedings", is to acquaint the reader with the principle of the concentration of proceedings, describe its development and functions within civil proceedings, and also the results that it produces.

The introduction of the thesis characterizes civil proceedings, their sources, conceptual attributes, and known types that include, for instance, civil trial proceedings, enforcement proceedings, and execution proceedings, which are provided for by the Civil Law and the Special Proceedings Law and some other branch laws.

The following part generally deals with principles that appear within the civil proceedings and also specifically defines these principles resulting in connection with the principle of concentration of proceedings and therefore in expediting the whole proceedings.

Subsequent parts of the thesis concern the principle of concentration of proceedings as a procedural institute that represents the so-called stop status in civil proceedings at the court. This means the moment after which it is no more possible, apart from the exceptions set by law, to present to the court new and until that moment not mentioned proofs and findings of fact. The text characterizes the concentration of proceedings, its use within the civil proceedings and it includes the description of two regimes of concentration of proceedings. It also contains reasons and situations when this principle might be breached. This concerns mainly potential changes in the legal action or cases of accession or changes in the participants of proceedings.

The conclusion of the thesis states opinions of the professional public on the topic of concentration in civil proceedings and at the same time also my definition of the pluses and minuses, which this principle raises within the proceedings and considerations de lege ferenda to the possible future legal modification of the concentration of proceedings.

ZDROJE

Monografie:

BUREŠ, Jaroslav. *Občanský soudní řád: komentář*. 7. vyd. Praha: C.H. Beck, 2006. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-378-7.

DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.

FIALA, Josef. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. Praha: Univerzita Karlova, 1974. Acta Universitatis Carolinae.

HAMULÁKOVÁ, Klára. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-51-6.

HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-251-6.

HURDÍK, Jan. *Občanské právo hmotné: obecná část : absolutní majetková práva*. 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-718-4.

JIRSA, Jaromír. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář : podle stavu k ... 3. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2019-. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-366-4.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. 8. vyd., V SPN vyd. 3. - rozš. a dopl. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2010. ISBN 978-80-7235-446-7.

LAVICKÝ, Petr. *Moderní civilní proces*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7601-3.

MOLEK, Pavel. *Právo na spravedlivý proces*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Lidská práva. ISBN 978-80-7357-748-3.

Občanský soudní řád: Zvláštní řízení soudní ; Rozhodčí řízení ; Soudní poplatky ; Mediace ; Kompetenční spory : redakční uzávěrka .. Ostrava: Sagit, 2004-. ÚZ. ISBN 978-80-7488-503-7.

SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck. 2013, s. 430. ISBN 978-80-7400-506-0.

SVOBODA, Karel. *Občanský soudní řád: komentář.* 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-828-3.

SVOBODA, Karel. *Řízení v prvním stupni: civilní proces z pohledu účastníka.* V Praze: C.H. Beck, 2019. Praktická knihovna (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-733-0.

SVOBODA, Karel. *Žaloba v civilním řízení.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7598-473-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta a Klára HAMULÁKOVÁ. *Civilní proces: Obecná část a sporné řízení.* 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2020. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-787-3.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny.* 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-298-1.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Civilní právo procesní.* 3. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-714-6.

ZAHRADNÍKOVÁ, Radka. *Pojmové znaky civilního procesu.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-538-8.

Internetové zdroje:

<https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-konci-prvni-jednani-z-hlediska-zasady-koncentrace-rizeni-92684.html>

<http://latinsky-slovník.latinsky.cz/latinsko-cesky/>

<https://www.kurzy.cz/zpravy/602672-prace-na-novem-civilnim-radu-soudnim-se-posouvaji-do-dalsi-faze/>

<https://www.pravniprostor.cz/nazory/glosa-jany-benesove/nad-koncentraci-rizeni-se-smraka>

<https://www.pravniprostor.cz/nazory/glosa-stanislava-findejse/koncentrace-rizeni-a-spravedlivy-proces>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1963-99?msclkid=f2023fe4adb511ec971c7118a5fa3230#cast3>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1994-216?msclkid=20a9f451ad1111ecbc52d2f2624f4f14>

Periodika:

BARTONÍČKOVÁ, K., KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. Právní rozhledy, 2009, č. 17, s. 611-615

BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. Bulletin advokacie, 2009, č. 12, s. 27-32.

HAMUL'ÁKOVÁ, K. Koncentrace řízení dle § 119a o. s. ř. a uplatnění principu neúplné apelace v odvolacím řízení, Právní fórum, 2010, č. 9, s. 445-448.

JIRSA, J. Souhrnná novela občanského soudního řádu – příležitost ke změně. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 6, s. 198-208

KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMUL'ÁKOVÁ, K. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. Právní rozhledy. 2010, roč. 18, č. 12, s. 441-446.

SVOBODA, K. Chceme legální nebo arbitrární pořádek? Soudní rozhledy. 2010, roč. 16, č. 10, s.353-355

SVOBODA, K. K soudcovským debatám nad podstatou koncentrace. Právní rozhledy. 2011, roč. 19, č. 10, s. 360-362.

SVOBODA, K. Nový režim koncentrace v civilním sporu – z bláta do louže. Bulletin advokacie. 2009, č. 3, s. 22-23.

SVOBODA, K. Pár poznámek k novému režimu koncentrace civilního sporu, Bulletin advokacie, 2009, č. 11, s. 38-39.

SVOBODA, K. Souhrnná novela občanského soudního řádu – jak funguje v praxi. Právní fórum. 2009, roč. 6, č. 10, s. 436-439.

WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. Bulletin advokacie, 2001, č. 4, s. 8-23.

Judikatura:

Nález Ústavního soudu II.ÚS 385/15

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 26 Cdo 520/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 606/2015

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2172/2014

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 3287/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 604/2012

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 32 Cdo 2231/2015

Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 33 Cdo 2763/2013

Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 2502/2000.

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 20 Cdo 1170/2001

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 4893/2015

Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 33 Cdo 2026/2012